

**Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка**

Кафедра української мови і літератури

ЛІТЕРАТУРНЕ КРАЄЗНАВСТВО

методичні рекомендації для студентів

СУМИ 2024

УДК 821.161.2

Рекомендовано до друку згідно рішення вченої ради Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 7 від 26 лютого 2024 р.)

Автор: Кириленко Надія Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Рецензенти:

Владимирова В. М., кандидат філологічних наук, доцент;
П'ятаченко С. В., кандидат філологічних наук, доцент

Літературне краєзнавство : методичні рекомендації для студентів / за ред. Н. І. Кириленко. – Суми, 2024. – 77 с.

У методичних рекомендаціях представлено курс із літературного краєзнавства, що читається студентам спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) СумДПУ імені А.С. Макаренка.

Пропонується структура та інформаційний зміст навчального курсу, зокрема лекцій, практичних занять та самостійної роботи, критерії оцінювання студентів, подаються список основної та додаткової літератури, питання підсумкового контролю.

Книга адресована викладачам, студентам-філологам, учителям загальноосвітніх шкіл, усім, хто цікавиться літературою рідного краю.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методичні рекомендації створено відповідно до курсу «Літературне краєзнавство», який призначено для студентів-філологів спеціальності Середня освіта (Українська мова і література) ОР бакалавр.

Мета – засвоїти основні закономірності й етапи розвитку художньої свідомості в українській літературі Сумщини; розкрити художньо-естетичні позиції провідних українських письменників нашого краю; наголосити на естетичній значимості, своєрідності розвитку різних літературних жанрів та стилів.

Завдання:

- сприяти усвідомленню студентами місця і значення творчої особистості в літературному процесі доби, вважаючи при цьому засадним «літературний портрет»;
- засвоїти основні особливості літературного процесу рідного краю від давньої літератури – до сучасної у взаємозалежності особистості письменника та літературного процесу;
- основні літературні, історичні та природні пам'ятки Сумщини;
- усвідомити специфіку розвитку української літератури у взаємодії та історично послідовному функціонуванні творчих напрямів: романтизму, реалізму, модернізму, постмодернізму і т.ін.;
- поглибити вміння студентів аналізувати художні твори різних жанрів, розширити їх значення з культури та історії нашого краю;
- учити студентів елементам наукової роботи при написанні рефератів та доповідей з питань, що виносяться на самостійне опрацювання;
- формування мовної культури, засвоєння місцевого діалекту, термінології з літератури, краєзнавства, практичних навичок із зібраним літературно-краєзнавчим матеріалом.

**Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка**

Кафедра української мови і літератури

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан
факультету іноземної
та слов'янської філології

«_____» _____ 2024 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЛІТЕРАТУРНЕ КРАЄЗНАВСТВО**

Галузь знань – 01 Освіта

Спеціальність – 014 Середня освіта (Українська мова і література)

Освітньо-професійні програми – Середня освіта
(Українська мова і література; Українська мова і література. Англійська мова; Українська мова і література. Зарубіжна література)

Перший рівень вищої освіти

Мова навчання – українська

Погоджено
науково-методичною комісією
факультету іноземної та слов'янської філології
« » 2024 р.
Голова

Розробник: **Кириленко Надія Іванівна**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри української мови і літератури

Протокол № 1 від « » 2024 р.

Завідувач кафедри

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Бакалавр	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
3-й		3-й	
Семестр			
1-й			
Лекції			
14 год.		2 год.	
Практичні, семінарські			
30 год.		4 год.	
Лабораторні			
год.		год.	
Самостійна робота			
52 год.		82 год.	
Консультації:			
4 год.	2 год.		
Загальна кількість годин - 90	Вид контролю: залік		

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мета – засвоїти основні закономірності й етапи розвитку художньої свідомості в українській літературі Сумщини; розкрити

художньо-естетичні позиції провідних українських письменників нашого краю; наголосити на естетичній значимості, своєрідності розвитку різних літературних жанрів та стилів.

Завдання:

- сприяти усвідомленню студентами місця і значення творчої особистості в літературному процесі доби, вважаючи при цьому засадним «літературний портрет»;
- засвоїти основні особливості літературного процесу рідного краю від давньої літератури – до сучасної у взаємозалежності особистості письменника і літературного процесу;
- основні літературні, історичні та природні пам'ятки Сумщини;
- усвідомити специфіку розвитку української літератури у взаємодії та історично послідовному функціонуванні творчих напрямів: романтизму, реалізму, модернізму, постмодернізму і т.п.;
- поглибити вміння студентів аналізувати художні твори різних жанрів, розширити їх значення з культури та історії нашого краю.
- учити студентів елементам наукової роботи при написанні рефератів та доповідей з питань, що виносяться на самостійне опрацювання;
- формування мовної культури, засвоєння місцевого діалекту, термінології з літератури, краєзнавства, практичних навичок із зібраним літературно-краєзнавчим матеріалом.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:

- характерні особливості свого регіону;
 - краєзнавчу та спеціальну літературу з історії рідного краю;
 - складові літературного процесу взагалі і Сумщини, зокрема;
 - визначальні явища і факти Сумщини, зокрема основні особливості творчих напрямів і течій;
 - специфіку творчого методу письменника, літературні тексти всіх жанрів;
- уміти:
- користуватися різними інформаційними джерелами;
 - вести пошуково-дослідницьку роботу;
 - працювати з краєзнавчою та спеціальною літературою в архівах, бібліотеках та наукових установах;
 - володіти навичками наукового аналізу явищ художньої літератури;
 - виступати на конференціях, семарах, інших масових заходах;
 - складати літописи літературного життя рідного краю, літературно-художні карти рідного краю, систематизувати зібраний матеріал;
 - оформляти літературно-краєзнавчі виставки, кабінети.

Методи навчання: пояснювально-ілюстративні (розповідь, пояснення, бесіда, ілюстрація, дискусія), репродуктивні (відтворювальні), тренінгові

(поглиблення знань, набуття вмінь та навичок), проблемно-пошукові (дослідницькі, пошукові), літературно-творчі, організаційно-масові. При проведенні практичних занять перевага надається вивченню фольклору, усної народної творчості, ознайомленню з літературною творчістю земляків та краєзнавчими об'єктами, зустрічам з цікавими людьми, відвідуванню історико-культурних об'єктів, спостереженню за природою, інтелектуальним, рухливим іграм із елементами туризму.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Історія та культура України, фольклор, українська література, вступ до літературознавства, психологія

3. Результати навчання за дисципліною

<p style="text-align: center;">Знання</p>	<p>ПРЗ 2 ПРЗ 3 ПРЗ 5 ПРЗ 6 ПРЗ 8</p>	<p>ПРЗ 2. Знає та розуміє особливості навчання різнорідних груп учнів, застосовує диференціацію навчання, організовує освітній процес з урахуванням особливих потреб учнів.</p> <p>ПРЗ 3. Знає та розуміє принципи, форми, сучасні методи, методичні прийоми навчання української мови та літератури в загальноосвітніх навчальних закладах.</p> <p>ПРЗ 5. Знає сучасні філологічні й дидактичні засади навчання української мови та літератури, мовні норми, соціокультурну ситуацію розвитку української мови, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності, провідні тенденції розвитку літературного процесу в Україні, розуміє закономірності й досвід матеріального і духовного життя нації.</p> <p>ПРЗ 6. Знає теоретичні й методичні засади навчання української мови і літератури для виконання освітньої програми в загальноосвітніх навчальних закладах.</p> <p>ПРЗ 8. Знає провідні тенденції розвитку літературного процесу в Україні, специфіку його перебігу в культурному контексті, зміст естетичних</p>
--	---	---

		теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів; твори української класики й сучасності у взаємозв'язках зі світовою літературою й культурою.
Уміння	<p>ПРУ 2.</p> <p>ПРУ 3.</p> <p>ПРУ 4</p> <p>ПРУ 5.</p> <p>ПРУ 6</p> <p>ПРУ 7</p> <p>ПРУ 8</p> <p>ПРУ 10</p> <p>ПРУ 11</p>	<p>ПРУ 2. Має творчо-критичне мислення, творчо використовує різні теорії й досвід (український, міжнародний) у процесі вирішення соціальних і професійних завдань.</p> <p>ПРУ 3. Уміє працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), знаходити, обробляти, систематизувати й застосовувати в освітній діяльності сучасну наукову інформацію, бібліографію, комп'ютерні технології.</p> <p>ПРУ 4. Добирає і застосовує сучасні освітні технології та методики для формування предметних компетентностей учнів і здійснює самоаналіз ефективності уроків.</p> <p>ПРУ 5. Володіє формами та методами виховання учнів на уроках і в позакласній роботі, уміє відстежувати динаміку особистісного розвитку дитини.</p> <p>ПРУ 6. Володіє методами й методиками діагностування навчальних досягнень учнів з української мови та літератури; уміє здійснювати педагогічний супровід самовизначення учнів, підготовки до майбутньої професії; має навички оцінювання непередбачуваних проблем у професійній діяльності й обдуманого вибору шляхів їх вирішення.</p> <p>ПРУ 7. Здатний застосовувати профільні знання у розробці уроків, проектувати зміст уроків, пізнавальну діяльність закладів освіти, реалізацію міжпредметних зв'язків; діяльність предметного гуртка, факультативу,</p>

		<p>створювати елективні курси; аналізувати підручники, посібники, дидактичні матеріали, методичну літературу з метою проектування цілісного навчально-виховного процесу.</p> <p>ПРУ 8. Пояснює особливості розвитку української мови та літератури, специфіку розвитку літературного процесу в Україні в культурному контексті, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів, твори української класики й сучасності у взаємозв'язках зі світовою літературою й культурою, порівнює мовні й літературні факти, явища, узагальнює, визначає їхні подібності й відмінності, фахово оперує українознавчими поняттями.</p> <p>ПРУ 10. Застосовує різні види аналізу художнього твору, визначає його жанрово-стильову своєрідність, місце в літературному процесі, традиції й новаторство, зв'язок твору з фольклором, міфологією, релігією, філософією, значення для національної та світової культури.</p> <p>ПРУ 11. Розрізняє епохи (періоди), напрями, течії, жанри, стилі української літератури за їх сутнісними характеристиками й на тлі світового письменства; використовує гуманістичний потенціал української мови і літератури для формування духовного світу юного покоління громадян України.</p>
<p>Комунікація:</p>	<p>ПРК 2. ПРК 3.</p>	<p>ПРК 2. Здатний використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, спрямовані на сприйняття й породження зв'язних монологічних і діалогічних текстів в усній і письмовій формах, володіє методикою розвитку зв'язного мовлення учнів у процесі говоріння й підготовки творчих робіт.</p> <p>ПРК 3. Ефективно спілкується в колективі, науково-навчальній, соціально-культурній та офіційно-</p>

		ділових сферах; виступає перед аудиторією, бере участь у дискусіях, обстоює власну думку (позицію), дотримується культури.
--	--	--

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Кількість балів за всі види навчальної діяльності	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	(А) отримують студенти, які були активними на всіх заняттях, засвідчують високий рівень осмислення вивченого, виявляють вміння логічно, аргументовано аналізувати, узагальнювати, давати критичну оцінку художньому матеріалові, подають чіткі визначення термінів, виявляють творчі здібності в опрацюванні певних питань, чітко простежують історію мовного явища, вміють кваліфіковано вести дискусію. Відповіді не містять фактичних і мовленнєвих помилок.
82 – 89	(В) отримують студенти, які відповідали на всіх заняттях, добре володіють навчальним матеріалом, виявляють вміння аналізувати, узагальнювати, знають визначення термінів, більшість теоретичних положень підтверджують прикладами; є спроби виконати проблемні завдання; спостерігається вміння коментувати мовні явища; відповіді не містять фактичних помилок, наявні окремі мовленнєві огріхи.
74 – 81	(С) мають студенти, які відповідали на кожному занятті, вміють не лише відтворити зміст лекції, але й переказують самостійно опрацьований матеріал за кількома джерелами, відповідають на питання, знають визначення термінів, але відповіді не завжди конкретизовані прикладами, трапляються фактичні і мовленнєві помилки.
64 – 73	(Д) набирають ті студенти, які постійно працювали на заняттях, можуть відтворити матеріал лекції, при відповідях користуються самостійно укладеним конспектом; намагаються подати визначення термінів, але не завжди можуть навести приклади; не готові виконувати проблемні завдання; відповіді містять фактичні і мовленнєві помилки. Студенти здійснюють мислительну діяльність під керівництвом керівника.
60 – 63	(Е) – отримують студенти, які відтворюють

	матеріал лекції, переказують самостійно опрацьований матеріал. Студенти відповідають на питання, але у відповідях не точно подані визначення термінів, відповіді не конкретизовані прикладами, застосовують набуті знання лише у стандартних ситуаціях, наявні спрощені висловлювання; розумові операції фрагментарні або елементарні.
35-59	(FX) – не зараховано (з правом перескладання) мають студенти, які відтворюють половину матеріалу лекції чи самостійно опрацьованого матеріалу. Відповіді характеризуються низьким рівнем усвідомлення, завчені напам'ять матеріали не можуть чітко пояснити, відсутні приклади; відповіді містять фактичні неточності і мовленнєві помилки.
1 – 34	(F) – не зараховано (без права перескладання) отримують ті студенти, які епізодично відтворюють теоретичний матеріал на рівні уривчастого переказування конспекту лекції, порушена послідовність відповідей, студенти не завжди розуміють суть питання, не можуть застосувати набуті знання в елементарних стандартних ситуаціях, часто використовують недоречно чужі думки; відповіді містять грубі фактичні помилки.

Розподіл балів

Поточний контроль															Разом	Су ма
РОЗДІЛ 1									РОЗДІЛ 2							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	75	10 0
Поточний контроль																
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		
Контроль самостійної роботи															25	
2	1	2	1	2	1	2	2	1	1	1	1	2	2	2		

T 1.... T 2 – теми розділів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Су ма	Оцінка	Оцінка за національною шкалою
----------	--------	-------------------------------

балів за всі види навчальної діяльності	ECTS	для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	Відмінно
82 – 89	B	Добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	
60 – 63	E	Задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Усне опитування, тестування, проекти, реферати, есе, презентації результатів виконаних завдань та досліджень, залік.

6. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Місце краєзнавчих дисциплін у системі гуманітарних наук. Своєрідність історії, культури, освіти, мистецтва і літератури рідного краю. Фольклористика Сумщини.

Тема 2. Періодизація літератури. Давня література. «Слово о полку Ігоревім» – найвизначніша пам'ятка писемної літератури Сумщини.

Григорій Сковорода і Сумщина.

Тема 3. Пантелеймон Куліш – письменник, перший український професійний критик, фольклорист, перекладач.

Шевченко і Сумщина.

Тема 4. Павло Грабовський – поет, перекладач, публіцист.

Тема 5. Яків Щоголів. Суперечливість світогляду і літературно-естетичних поглядів.

Тема 6. Борис Грінченко – поет, прозаїк, лексикограф, етнограф.

Тема 7. Драматургія Якова Мамонтова.

Розділ 2. Особливості розвитку літератури рідного краю у ХХ-ХХІ ст.

Тема 8. О. Олесь.

Твори письменників та поетів української діаспори. О. Олесь і О. Ольжич.

Леся Українка і Сумщина.

Тема 9. Микола Хвильовий. Романтичне світобачення митця.

Тема 10. Доля творчої постаті Б. Антоненка-Давидовича на тлі історії української літератури.

Творчість Гната Михайличенка.

Тема 11. Гумористично-сатиричні твори письменників-земляків.
Павло Ключина. Василь Чечвянський. П. Кочура. Є. Васильченко. Остап Вишня.

Тема 12. І. Багряний.

Тема 13. Микола Лукаш – майстер перекладу.

Творчість А. Давидова.

Леонід Смілянський. Основні мотиви творів.

Тема 14. Дмитро Білоус. Тематичне багатство творчості.

Олекса Ющенко.

Платон Воронько.

Тема 15. Сучасна література Сумщини.

Творчість М. Шевченка, В. Затулівітра, М. Данька, О. Маландія, Ю. Назаренка, І. Корнющенко, В. Пазинича, Н. Білоцерківець, Н. Гавриленко, М. Гриценка, А. Гризуна, Ю. Царика, О. Вертіля, Г. Єлишевича, В. Чубура, Г. Хвостенка, Л. Ромен, Т. Герасименко, О. Педяша, Б. Ткаченка та ін.

Твори для дітей. Л. Столбін.

Повернута спадщина І. Чумаченка.

Сучасні літературні видання.

Література Сумщини в періодиці.

7.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Давня література та література XIX століття Сумщини.

Тема 1. Вступ. Академічна доброчесність під час вивчення курсу.

Місце краєзнавчих дисциплін у системі гуманітарних наук. Мета, предмет і завдання курсу. Ретроспектива становлення і розвитку українського краєзнавства. Поняття про краєзнавство як галузь науки і людської життєдіяльності, Український комітет краєзнавства, періоди розвитку українського краєзнавства. Особливості його становлення на Сумщині.

Джерела історії краю. Заселення і розвиток Слобожанщини у другій половині XVII – XVIII століттях. Теорії про дату заснування міста. Теорії про походження назви міста Суми. Слобідські козацькі полки. Соціальна структура Слобожанщини. Утворення Слобідсько-Української губернії (1765 р).

Умови виникнення етнографічних груп та історико-етнографічний поділ України – Слобожанщина. Своєрідність культури і літератури рідного краю. Регіональні особливості. Ономастика, топоніміка, антропоніміка, археологія, етнографія, фольклор, література – наукові компоненти краєзнавства.

Культові споруди. Особливості архітектури, внутрішнього облаштування. Пам'ятки релігійно-духовної культури Сумщини як об'єкти релігійного краєзнавства. Музейна і екскурсійна робота та збереження пам'яток історії і культури як складові частини популяризації вивчення історії рідного краю. Меморіальні музеї.

Мистецтво Сумщини. Розвиток живопису. Театральне мистецтво. Музичне мистецтво. Діячі мистецтва.

Розвиток освіти краю. Роль Паліцинської академії. Лінгвокраєзнавство. Християнські свята (празники). Етнографія. Напрями етнографічних досліджень з вивчення історії рідного краю. Звичаї, традиції, обряди. Фольклор і фольклористика Сумщини. Види. Жанри народної творчості. Календарно-обрядова та родинно-обрядова творчість. Оповідальна творчість. Дитячий фольклор. Кобзарство. Пісенна лірика. Збирання і дослідження народної творчості. Д.І. Багалій і М.Ф. Сумцов про світоглядні особливості слобожан. Фольклористична діяльність (М. Маркевич, О. Потебня, Г. Калиновський, П. Куліш, Б. Грінченко, П. Гнідич, В. Дубравін, В.Ткаченко). Фольклор на сучасному етапі.

Тема 2. Періодизація літератури. Письменники-земляки. Вплив діячів культури на громадське та культурне життя. Репресовані краєзнавці Слобожанщини. Повернення втраченої літературної спадщини. Літературні архіви.

Давня література. «Слово о полку Ігоревім» – найвизначніша пам'ятка писемної літератури Сумщини, її відкриття і видання. Історія відкриття і вивчення твору. Історична основа, зміст, ідея твору. Автор та образи «Слова». Жанр, ритміка, стиль, народність твору. Художні переклади і переробки «Слова...» (С. Руданський, Панас Мирний, І. Франко, Ю. Федькович, М. Чернявський, В. Щурат, Наталя Забіла, Вас. Шевчук, Л. Махновець, П.Тичина, М. Рильський, А. Малишко та ін.).

Мотиви «Слова...» у творчості письменників-земляків (Олександр Паліцин, Олександр Федіш, Олекса Ющенко, Микола Данько).

Г. Сковорода і Слобожанщина.

Тема 3. Пантелеймон Куліш (1819, смт Вороніж, Глухівський повіт – 1897, хутір Мотронівка, нині село Оленівка, Борзнянського району Чернігівської області) – український письменник, фольклорист, етнограф, мовознавець, перекладач, перший український професійний критик, редактор, видавець, філософ історії. Великий подвижник на ниві української культури. Формування суспільно-політичних та естетичних поглядів. Суперечливість характеру, поглядів і суспільної поведінки П. Куліша.

«Реабілітація» імені, творчої і наукової спадщини П. Куліша. Наукові дослідження його творчості (Є. Кирилюк, І. Пільгук, М. Жулинський, В. Яременко, С. Нахлік, С. Єфремов, Є. Маланюк), сумських науковців (В. Владимірова, О. Кумеда та ін.). Оцінка П. Куліша І. Франком, М. Коцюбинським, О. Маковеєм, Б. Грінченком, С. Єфремовим, іншими письменниками та літературознавцями (Б. Лепкий, В. Щурат, М. Грушевський, О. Дорошкевич, М. Зеров).

Уведення творчості П. Куліша до програм середньої загальноосвітньої школи.

Фольклористична діяльність та літературна творчість. Петербурзький період життя і творчості. Видання «Записок о Южной Руси».

Взаємини П. Куліша з Т. Шевченком.

Різнобічність письменницького таланту. Поетичні збірки П. Куліша. Проза П. Куліша. Альманах «Хата» і журнал «Основа», їх значення.

Провідна ідея духовного поступу письменника-земляка – ідея державності України.

Тип національного подвижника у творчості П. Куліша.

Відтворення історичних подій 1663 року в романі «Чорна рада». Використання козацьких літописів та фольклору.

Роль П. Куліша у збагачення теорії і практики перекладу, у наближенні до українського читача надбань європейської класики (А. Міцкевича, У. Шекспіра, Дж. Байрона, Г. Гейне).

П. Куліш – педагог-просвітител. Створення «Граматики» для українських шкіл, вироблення першого українського правопису («Кулішівка»).

Тарас Шевченко і Сумщина.

Тема 4. Павло Грабовський (1864, с. Пушкарне / Грабовське Краснопільського району – 1902, Тобольськ) – поет, перекладач, публіцист. Еволюція світогляду.

Основні збірки поезій : «Пролісок», «З півночі», «Кобза». Мотиви народної долі в поезіях. Патріотична лірика. Автобіографізм більшості поезій. Пейзажна лірика. Особливості стилю поета.

Перекладацька творчість П. Грабовського. Особливості перекладів поем Джорджа Байрона («Шільйонський в'язень», «Замок Альва»), Роберта Бернса («Хома Баглай» (в оригіналі «Том О'Шантер») та «Старчача гульня»), віршів Персі Шеллі, Сауті, Вільяма Вордсворта, Теннісона, Генрі Лонгфелло, Елізабет Браунінг, Йоганна Гете, Уланда, Генріха Гейне, Ленау, Фрейліграта, Георга Гервега, Леопарді, П'єр-Жана Беранже, Віктора Гюго, Дюпона, Анрі-Огюста Барб'є, Моріса Метерлінка, Феліції Гіменс. Переклади поезії Шандора Петефі, Ади Негрі, Іллі Чавчавадзе, Бараташвілі, Церетелі, Ісаакяна, Ованеса Туманяна, Лідії Койдули, Фрідріха Крейцвальда.

Публіцистична діяльність («Лист до молоді української», «Коротенькі вістки з Сибірі», «Дещо в справі жіночих типів», «Дещо до свідомості громадської», «Дещо про освіту на Україні», «Економічна безвикрутність благословенної Полтавщини»; «Дещо про творчість поетичну» («Зоря», 1897); «Т. Шевченко в Нижнім Новгороді», «Московські переклади творів Шевченкових», «Тарас Григорьевич Шевченко», «Памяти Т. Г. Шевченко», «К пушкинському вечеру в народній аудиторії»; останні три надруковано в тобольській газеті «Сибирский листок» тощо).

Тема 5. Яків Щоголів ((Щоглів, Щоголев) 1824 – 1898, м. Охтирка) поет-романтик. Суперечливість світогляду і літературно-естетичних поглядів. Поетичні збірки «Ворскло» та «Слобожанщина». Романтичне

спрямування лірики. Зображення історичного минулого України, Запорозької Січі й козаччини («Січа», «В степу», «Запорозький марш», «Орел», «Орлячий сон»). Козакофільська романтика.

Використання народних та шевченківських традицій («Климентові млини», «На полюванні», «Ніч під Івана Купала», «Рибалки», «Вовкулака», «Лоскотарочка»). Мотив суму за минулим. Образи людей-трудівників («Ткач», «Кравець», «Мірошник»).

Соціальні мотиви («Струни», «Завірюха», «Пожежа», «Маруся», «Бурлаки» та ін. Доля дітей-сиріт.

Майстерність у пейзажній ліриці («Травень», «Осінь», «Степ», «Після бурі» тощо).

Творчість для дітей. «Вівчарик», «Чередничка», «Півень», «Захистя». «Тестамент» (Заповіт).

Вірші-пісні («Пряха», «Черевички», «Зимовий вечір»).

Тема 6. Борис Грінченко (Василь Чайченко, Л. Яворенко, П. Вартовий, Б. Вільховий, Перекотиполе, Гречаник; 1863, с. Вільховий яр – 1910, Оспедалетті. Королівство Італія) – український письменник, педагог, лексикограф, літературознавець, лексикограф, етнограф, історик, публіцист, громадсько-культурний діяч).

Народно-просвітницький характер ранньої творчості. Мотиви й образи лірики («Шматок хліба», «Хлібороб», «На полі», «Смутні картини», «До народу»). Аналіз збірок Б. Грінченка «Пісні Чайченка», «Під сільською стріхою», «Хвилини». Розвінчання фальшивого народолюбства в поезіях «Патріот», «Українець», «Російські ліберали».

Доля дитини в малій прозі письменника («Без хліба», «Олеся, «Украла», «Сестриця Галя»).

Б. Грінченко – майстер психологічного портрета.

Образи інтелігентів-культурників у повістях Б. Грінченка («Сонячний промінь», «На розпутті»).

Проблематика соціальних повістей митця («Серед темної ночі», «Під тихими вербами») ідейно-тематичний та композиційний зв'язок творів.

Драматургія письменника («Степовий гість», «Дядькові примхи», «Пташка»).

Особливості байок митця («Брехун», «Швидка робота», «Кінь та Воли», «Осли на Парнасі»). Роль народного гумору.

Сатиричні оповідання «Як я вмер, «З Заздрощів».

Фольклористичні праці Б. Грінченка («Пісня про Дорошенка й Сагайдачного», «Література українського фольклора – опыт библиографического указателя за 1777 – 1900 гг.», «Из уст народа – малорусские рассказы и сказки», «Етнографические материалы, собранные в Черниговской и др. губерниях»).

Педагогічно-просвітницька діяльність Б. Грінченка. Педагогічні розвідки Б. Грінченка «Яка тепер народна школа на Україні», «Народні вчителі і українська школа».

«Словарь української мови» (1907-1909).

Тема 7. Яків Мамонтов (1888, хутір Катеринівка (нині Шапошникове) – 1940, Харків) – поет, драматург, історик української драматичної літератури й театру, викладач.

Драматургія Якова Мамонтова. Сатиричне викриття владних амбіцій анархістів та більшовиків у п'єсі «Республіка на колесах».

П'єси «Веселий хам» (1921), «Ave Maria», «Коли народ визволяється» («Колнарвиз», 1924), «До третіх півнів» (1925), «Батальйон мертвих» (1926), «Княжна Вікторія» (1928), «Гетьманщина» (193-1939).

П'єси для дітей: «Хо» (за Коцюбинським), «Солом'яний дід».

Кіносценарії «Земля українська», «Мурований міст», «Манька з Вовчих ярів», «Архітектор Шалько».

Лібрето опер «Золотий обруч» Б. Лятошинського (за повістю «Захар Беркут» Франка), «Гайдамаки» (за однойменним твором Т. Шевченка), «Кармелюк» В. Костенка (1930 у співавторстві з М. Верхацьким).

Літературознавчо-публіцистична діяльність. Праці «Сучасні проблеми педагогічної творчості» (Дежвидав України, 1922), «На театральних роздоріжжях» (Книгоспілка, 1925), «Про драматичні дебюти 1923–1924» («Червоний шлях», 1924, № 7), книга з історії і теорії драми «Театральна публіцистика» (1967).

Я. Мамонов – редактор видань творів Івана Тобілевича.

Розділ 2. Особливості розвитку літератури рідного краю у ХХ-ХХІ ст.

Тема 8. О. Олесь (Олександр Іванович Кандиба; 1878, Білопілья, Харківська губернія (нині – Сумська область) – 1944, Прага, Протекторат Богемії та Моравії) – поет, драматург, перекладач. Життєвий і творчий шлях О. Олесья. Складність світогляду. Періоди творчості.

Відбиття в поезії О. Олесья художніх пошуків новоромантиків і символістів. Громадянські мотиви в ліриці 1905-1907 рр. Збірка поезій «З журбою радість обнялась» (1907). Пейзажна та інтимна лірика. І. Франко про збірку.

Збірка «Поезія. Книга II» (1909). Багатство і оригінальність образотворчих засобів, ритміки, строфіки.

Мотиви розпачу, зневіри в збірці «Поезії. Книга III» (1911).

Мариністичні мотиви в ліриці 1913 року («Мов келих срібного вина», «Італійська ніч підкралась», «В долині тихий сон летить»).

Свободолюбні мотиви в поемі «На зелених горах» (1915).

Цикл «З щоденника. Р. 1917». Урочисті інтонації.

Еміграція поета. Мотиви туги в поезії.

Вірш «І ти продався їм, Тичино...».

Сатиричні та патріотичні вірші поетичних збірок «Перезва» (1921). «Кому повім печаль мою» (1931).

Збірка «Минуле України в піснях» (Львів, 1930).

Трагічне особисте й загальнолюдське драми «Земля обітована» (1935).

Новаторський характер «Драматичних етюдів». Зображення маси як пасивної юрби у драматичному етюді «По дорозі в Казку».

Проблематика драм «Над Дніпром», «Ніч на полонині».

Твори О. Олеся *для дітей*.

Лірика О. Олеся в музиці М. Лисенка, К. Стеценка, Я. Степового, С. Людкевича.

Творчість поета в критиці. Особливості вивчення в школі.

Твори письменників та поетів української діаспори. О. Олесь і **О. Ольжич**.

Леся Українка і Сумщина.

Тема 9. Микола Хвильовий ((Фітільов Микола Григорович); 1893, Тростянець, нині Сумська область – 1933, Харків) – український прозаїк, поет, публіцист. Трагізм долі митця. Особливості світогляду письменника. Романтичне світобачення митця.

Націєтворчі проблеми в літературній дискусії 1925 – 1928 рр. Виникнення літературної полеміки, основні її питання (утвердження талановитої індивідуальності, ставлення до класичних традицій, публіцистичність та психологізм у художньому творі...) Літературна публіцистика письменника (збірки памфлетів «Камо грядеш», «Думки проти течії», статті «Апологети писаризму», «Україна чи Малоросія»).

Поезія М. Хвильового. Революційний пафос, поєднання експресіонізму й футуризму в збірках «Молодість», «Досвітні симфонії», у поемі «В електричний вік».

Еволюція письменника від імпресіонізму, неоромантизму, експресіонізму до неореалізму. Близькість прозової манери М. Хвильового до модерної літератури «потoku свідомості».

Проблема конфлікту внутрішнього «я» у творчості митця. Новела «Я (Романтика)»: ідейно-художній зміст; проблематика; особливості композиції; семантичне та символічне наповнення епіграфу та заголовку.

Проблема національного відродження в незакінченому соціально-філософському романі «Вальдшнепи».

Екзистенційна проблематика творів М. Хвильового. Новаторство М. Хвильового в малій прозі української літератури. Збірка «Сині етюди»: відважне осягнення суперечностей буття, драматизму буденності, трагічної суті революції та її наслідків. Поєднання елементів імпресіонізму, експресіонізму, сюрреалізму, асоціативної місткості символічної деталі. «Романтика вітаїзму».

Жіночий образ у творі «Сентиментальна історія».

Особливості змалювання типів своєї доби у повістях М. Хвильового («Іван Іванович», «Санаторійна зона»).

Особливості ідіостилю М. Хвильового. Своєрідність трансформації поетики українського фольклору в прозі письменника. Художній психологізм прози письменника.

М. Хвильовий у критиці.

Вивчення творчості М. Хвильового в школі.

Тема 10. Борис Антоненко-Давидович (Давидов, Давидів; 1899, Засулля (Полтавщина, нині Сумщина) – 1984, Київ) – український письменник, літературний перекладач; член літературної організації Ланка-МАРС; дослідник проблем розвитку й культури української мови.

Доля творчої постаті Б. Антоненка-Давидовича на тлі історії української літератури. Періоди творчості.

Твори 1 періоду: «Запорошені силуети» (1925), «Тук-тук» (1926), «Синя волошка» (1927), «Смерть» (1928), «Справжній чоловік» (1929), «Печатка» (1930), «Землею українською» (1930).

Твори 2 періоду: роман «За ширмою», «Золотий кораблик», «Образа», «Так воно показує», «Слово матері», «Вибрані твори» (1967).

Проблема впливу революційних перетворень на долі людей у повісті «Смерть».

Історія виникнення збірки «Сибірські новели». Літературні портрети людей своєї доби у збірці. Ідіостиль автора. Неореалізм у творах.

Літературознавчо-публіцистична творчість: збірки статей «Про що і як» (1962), «В літературі й коло літератури» (1964), літературно-критичні й теоретичні нариси «Здалека й зблизька» (1969), роздуми над культурою української мови «Як ми говоримо» (1970), спогади про С. Васильченка, Є. Плужника, Б. Тенету, М. Рильського, В. Сосюру.

Перекладацька діяльність.

Образ Б. Антоненка-Давидовича в літературі (Д. Гуменна).

Гнат Михайличенко (псевдонім Ігнатій Михайлич; 1892, Миропілля – 1919, Київ) – письменник і політичний діяч, член Центральної Ради, співредактор (разом із Михайлем Семенком) першого числа літературно-мистецького тижневика «Мистецтва»

Ліричність, символічний динамізм творчості. Роман «Блакитний роман». Повісті «Історія одного замаху. (Історична повість з життя українських революціонерів до революції)» (Одеса, 1918), збірки «Новели» (Харків, 1922), особливості віршів.

Тема 11. Гумористично-сатиричні твори письменників-земляків. Павло Ключина. Василь Чечвянський. П. Кочура. Є. Васильченко.

Остап Вишня (Губенко Павло Михайлович; 1889, хутір Чечва, Полтавська губернія, нині Охтирський район Сумської області – 1956, Київ) – український письменник, новеліст, класик сатиричної прози ХХ століття. Життєвий і творчий шлях Остапа Вишні. Роль української діаспори у визволенні його зі сталінського концтабору. Моральний максималізм Остапа Вишні («Треба людину любити більше, ніж самого себе» (Остап Вишня)).

Тематичний діапазон усмішок. Проблематика творів. Художні типи в усмішках митця. Естетичний ідеал письменника (його уявлення про справедливий соціальний лад, гармонійно розвинену людину, стосунки між людьми):

Збірки 20-30 років: «Діли небесні», «Вишневі усмішки сільські», «Реп'яшки», «Вишневі усмішки кооперативні», «Вишневі усмішки закордонні» та ін.

«Вишневі усмішки кримські» (1925) і їх місце в творчому доробку автора.

Творчість О. Вишні воєнного й повоєнного часу: збірки «Самостійна дірка» (1945), «Зенітка» (1947) та ін.

Утвердження ідеї гармонії людини і природи у збірці «Мисливські усмішки» (1954).

Осудження великодержавного шовінізму та малоросійської закоплексованості в гуморесках («Чукраїнці», «Чукрен»).

Особливості ідіостилю усмішок О.Вишні:

- своєрідне поєднання гумору й лірики, колоритність сатири, тонка іронія, що часто прозирає за личиною удаваної простоти, невимушеність авторської оповіді, в яку органічно вкраплені жваві діалоги, пейзажні картини.

- розширення жанрових обріїв гумору й сатири у творчості письменника – майстра гумористичного оповідання, анекдоту, своєрідного жанру усмішки та її модифікації (усмішка-замальовка, усмішка-портрет, усмішка-рецензія).

Остап Вишня та Василь Чечвянський.

Особливості творчості Петра Гришка («Квач і Скрипка» (1980), «Рябко в заступниках» (1992), «Гаманець під слідством» (1994), Михайла Прудника (кн.: «Що скаже Люся?») (Київ, в-во «Молодь», 1983), «Дорогоцінна гуля» (Київ, «Бібліотека Перця», 1983), «Репетитор для генія» (Київ, «Бібліотека Перця», 1986), «П'єдестал напрокат» (Київ, в-во «Радянський письменник», 1988), «Бестселер» (Київ, в-во «Радянська Україна», 1989).

Тема 12. *Іван Багряний* (Лозов'яга Іван Павлович, Лозов'ягін); 1906, Охтирка, Харківська губернія (нині – Смська область) –1963, Новий Ульм, ФРН) – український поет, прозаїк, публіцист, політичний діяч.

Драматизм долі митця. Світоглядні позиції І. Багряного в літературному процесі. Етапи творчого шляху:

1926–1932 – початок літературного шляху до першого арешту;

1932–1940 – період ув'язнень і концтаборів;

1941–1945 – період Другої світової війни й окупації України;

1945–1963 – повоєнна доба і еміграція.

Харківський період творчості. Особливості творів 20-х років: зб. віршів «До меж заказних», поеми «Монголія», «Вандея», «Газават», «Ave Maria», п'єси «Бузок».

Особливості історичного роману у віршах «Скелька» (1930).

Соціальна сатира «Батіг» (1928-30).

Збірка оповідань «Крокви над табором» (1931).

Автобіографічність, гуманістичний пафос, життєствердний мотив, неоромантичність індивідуального стилю І. Багряного. Екзистенційна тенденція в його творах. Біблійні мотиви, традиція неоромантичних творів Дж. Конрада, Р. Кіплінга, Дж. Лондона, національного фольклору у творчості І. Багряного.

Художня рецепція І. Багряним тоталітарного режиму в СРСР («Сад Гетсиманський» (1950), «Людина біжить над прірвою» (1965)).

Жанр авантюрного роману («Тигролови», 1944). Символіка твору. Оптимізм. Неоромантичність.

Збірка «Золотий бумеранг» (1946).

Повість «Огненне коло» (1953).

П'єса «Морітурі» (1947).

Твори *для дітей* (Казка про лелек та Павлика-мандрівника (1943), Колискова (1955)).

Публіцистика письменника. Памфлет «Чому я не хочу вертатись до СРСР?» – політична декларація національної гідності й прав людини.

Тема 13. Микола Лукаш (Микола Нежурись); 1919, Кролевець – 1988, Київ) – український перекладач, літературознавець, мовознавець і поліглот. Доля і творчість.

Микола Лукаш – майстер перекладу.

Особливості перекладу «Фауста» Гете архаїчною українською мовою XVII – XIX століть.

Стильові особливості перекладів українською мовою «Мадам Боварі» Флобера, лірики Шіллера, «Декамерон» Бокаччо, «Бал в опері» Юліана Тувіма. М. Лукаш – Лауреат премії імені Максима Рильського за переклади на українську мову «Декамерона» Дж. Боккаччо, «Фауста» Й.-В. Гете, «Мадам Боварі» Г. Флобера та ін.

Щорічна премія імені Миколи Лукаша – Ars Translationis (українсько-французька літературна премія імені Миколи Зерова «за найкращий український переклад із французької літератури»). Лауреати премії.

Своєрідність літературної критики Леоніда Новиченка: утвердження системного методу аналізу, увага до індивідуальних особливостей стилю письменника, психолого-філософське осмислення творів («Павло Тичина», «Не ілюстрація – відкриття», «Стиль – метод – життя», «Тарас Шевченко – поет, борець, людина», «Поетичний світ Максима Рильського», «Життя як діяння»).

Анатолій Давидов (с. Бочечки Конотопського району Сумської області – український письменник. Заслужений працівник культури УРСР (1988), лауреат літературних премій. Індивідуальний стиль автора у творах для дітей «Ширшає виднокруг» вийшла 1967, «Сонячні вершники» (1969), «Експедиція „Суничка“» (1971), «Катамаран» (1974), «Голубий патруль» (1974), «Без креслень і кельми» (1975), «Знай, люби, бережи» (1979), «Скарб»

(1980), «Сонечко спить у дзвониках» (1986), «Озивайко» (1987), «Не так вже й тісно на Землі» (1987), «Пригоди Озивайка», «Цілющий камінь», «Про Озивайка, лісовий люд та їхні незвичайні пригоди» та ін.

Премія імені Лесі Українки (1987) за збірку оповідань «Сонечко спить у дзвониках». Премія імені Олени Пчілки (1999) за збірку «Цілющий камінь».

Леонід Смілянський (1904, м. Конотоп – 1966, Київ) – український письменник, літературний критик, драматург та кіносценарист. Член літературних груп Гарт, ВУСПП і «Молодняк. Основні мотиви творів..

Воєнні мотиви. Міліарні повісті. Лірико-романтична манера. Символізм.

Повість «Софія». Оцінка Л. Новиченка у передмові до видання «Л. Смілянський. Золоті ворота. Роман. Повісті. Новели» (К., 1991).

Повість «Сашко».

Історико-біографічна тематика у творчості. Повість «Михайло Коцюбинський» (1939), роман у двох книгах «Поетова молодість» (кн. I – 1960, кн. II – 1963) про Т. Шевченка.

Драматична творчість. П'єси про Лесю Українку «Червона троянда» (1955) і про Франка «Мужицький посол» (1956).

Роман «Євшан-зілля».

Природа і людина в оповіданні «Лідер». Особливості вивчення в школі.

Тема 14. Дмитро Білоус (1920, с. Курмани, Недригайлівський район – 2004, Київ) – український поет, перекладач, літературний критик, громадський діяч. Лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (за книжку «Диво калинове»). Член-кореспондент Академії педагогічних наук України з березня 1994 року, почесний академік АПНУ з 2000 р., голова комісії художнього перекладу Спілки письменників України. Автор збірок гумору та сатири, книжок для дітей, статей, літературних розвідок про творчість українських письменників.

Тематичне багатство творчості («Осколочним» (збірка гумору та сатири),

«Веселі обличчя» (збірка гумору та сатири), «Вічно жива», «Диво калинове» (збірка), «Хліб і слово», «Чари барвінкові» (збірка)).

Олекса Ющенко (1917, с. Хоружівка Недригайлівського р-ну – 2008) – український поет і журналіст. Член Спілки письменників. Лауреат літературних премій імені Павла Тичини, Миколи Хвильового, Михайла Коцюбинського, Петра Артеменка й Олександра Олеся.

Особливості збірок поезій: «До рідної землі» (1945), «Моя весна» (1949), «Сонячна дорога» (1950), «Над широким Дніпром» (1951), «Джерело» (1953), «Зорі миру» (1954), «Цвіт дружби» (1954), «У коханні признаюсь» (1956), «Люди і квіти» (1959), «Так починалось життя» (1960), «Краса землі» (1962), «Шляхи близькі, шляхи далекі» (1963), «Шевченко йде по світу» (1964), «Материне сонце» (1965), «Вирій» (1969), «Сповідь» (1971), «Рідні зорі» (1972), «Слово до друзів» (1976), «Будуть пташки прилітати» (1979),

«Тиша в росянім вінку» (1981), «В пам'яті моїй» (1986), «Висока хвиля» (1989), «Після осені й зими» (2002), «Гомери України» (1997).

Книжки для дітей: «Весна і літо» (1956), «Сонячний світ» (1967), «В гості до бабусі» (1970), «Побувайте на Десні» (1974), «Будуть пташки прилітати» (1979), «Від журавлів до журавлів» (1981).

Платон Воронько (1913-1988; с. Чернеччина, Охтирський район) – український поет, письменник, публіцист, драматург. Заступник голови Київської організації Спілки письменників України (1969-1971 рр.). Депутат Верховної Ради УРСР 10-11-го скликань.

Етапи літературної творчості. Народнопісенні мотиви лірики. Збірки «Весняний грім» (1947), «Великий світ» (1948), «Славен мир» (1950), «Обов'язок» (1955), «Моя Гуцульщина» (1956), «Драгі друзарі» (1959) та інші.

Книжки для дітей («Казка про Чугайстра»).

Героїка та трагізм творчості 2 періоду: «Солдат», «Могила генерала Руднева», «Пісня про Лівшу», «Вдень накувала зозуля», «Ой, ганьба!», «Пісня ветерана», «Винесла відерце за ворота» та ін.

Любовна тематика: «Мені приснилась та білява», «Зустріч», «Тільки згадка торкнеться рукою», «Я не шукав кохання», «Є почуття такі прозорі» тощо. Пісні «Коні вороні», «Ходімо, кохана, у ліс», «І чого тікати».

Ліро-епос: поеми «Безсмертя» (1945), «Ярославна» (1945), «З Німеччини в Чернеччину» (1945), «За всі літа розлуки» (1945–1962), поема-легенда «Стояни».

Лірика 60-80-х: книги лірики і поем: «Мирний неспокій», «Через гони літ» (1960), «Гнівом Африка клекоче» (1961), «Коли я в Київ повертаюсь» (1962), «Скресання» (1967), «Поки живий – іду», «У світлі блискавиць» (1968), «Повінь» (1970), «Здвиг-земля» (1976), «Узьмінь» (1979), «Батькові долоні», «Совість пам'яті» (1980).

Державна премія імені Тараса Шевченка (1972) за збірку поезій «Повінь».

Премія імені Лесі Українки (1976) за збірки для дітей «Читаночка» (1969), «Казка про Чугайстра» (1971), «Сніжна зіронька горить» (1973), «Облітав журавель» (1974), «Всім по сім» (1975).

Тема 15. Сучасна література Сумщини.

Сумська національна спілка письменників України.

Студія «Зажинок».

Діяльність П. Охріменка, В. Терлецького, Г. Петрова.

Літературознавчі праці А. Гризуна («Поезія багатозначних підтекстів», «Українська сугестивна лірика», статті).

Студія «Орфей».

Студія «Диво калинове» (2019).

Фестиваль «Ми – Суми» (2011-2019).

Історико-літературні праці Почесного краєзнавця України В. Дудченка.

<p>Тема 2.3. Доля творчої постаті Б. Антоненка-Давидовича на тлі історії української літератури. Творчість Гната Михайличенка</p>			2			3						6
<p>Тема 2.4. Гумористично-сатиричні твори письменників-земляків. Павло Ключина. Василь Чечвянський. П. Кочура. Є. Васильченко. Остап Вишня.</p>												5
<p>Тема 2.5. І. Багряний.</p>												5
<p>Тема 2.6. Микола Лукаш – майстер перекладу. Творчість А. Давидова. Леонід Смілянський. Основні мотиви творів.</p>												5
<p>Тема 2.7. Дмитро Білоус. Тематичне</p>												6

багатство творчості. Олекса Ющенко. Платон Воронько.											
Тема 2.8. Сучасна література Сумщини	2	2	2	4			2			6	
Усього за 2 розділ	10	16	4	51			2			47	
Усього	14	30		2		2	4			82	

Теми практичних занять

№ з /п	Назва теми	Кількість Годин	
1	Своєрідність літератури рідного краю. Фольклористика Сумщини.	2	
2	«Слово о полку Ігоревім» – найвизначніша пам'ятка писемної літератури, її відкриття і видання.	2	
3	Пантелеймон Куліш – письменник, перший український професійний критик, фольклорист, перекладач.	2	
4	Павло Грабовський – поет, перекладач, публіцист.	2	
5	Яків Щоголів. Романтичне спрямування лірики.	2	
6	Драматургія Якова Мамонтова. Сатиричне викриття владних амбіцій анархістів та більшовиків у п'єсі «Республіка на колесах».	2	
7	Борис Грінченко – поет, прозаїк, лексикограф, етнограф.	2	
8	Олександр Олесь – поет, драматург, перекладач.	2	2

9.	М. Хвильовий. Романтичне світобачення митця.	2	
10.	Б. Антоненко-Давидович.	2	
11.	Гумористично-сатиричні твори письменників-земляків. Остап Вишня – майстер сатири і гумору. Тематичне розмаїття усмішок.	2	
12	Іван Багряний. Автобіографічність, гуманістичний пафос, життєствердний мотив, неоромантичність індивідуального стилю І. Багряного.	2	
13	Микола Лукаш – майстер перекладу.	2	
14	Дмитро Білоус. Тематичне багатство творчості	2	
15	Сучасна література Сумщини	2	2
Усього		30	4

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна
технічні засоби навчання, друковані та інтернет-джерела інформації.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1 (2 год)

Тема. Вступ. Літературне краєзнавство як специфічна галузь науки.

Фольклор і фольклористика Сумщини.

Теоретичні питання:

1. Мета, предмет і завдання курсу. Ретроспектива становлення і розвитку українського краєзнавства.
2. Особливості його становлення на Сумщині.
3. Джерела історії краю.
4. Своєрідність культури і літератури рідного краю. Регіональні особливості.
5. Фольклор і фольклористика Сумщини. Види. Жанри народної творчості. Календарно-обрядова та родинно-обрядова творчість. Оповідальна творчість. Дитячий фольклор. Кобзарство. Пісенна лірика.
6. Збирання і дослідження народної творчості. Д.І. Багалій і М.Ф. Сумцов про світоглядні особливості слобожан. Фольклористична діяльність (М. Маркевич, О. Потебня, Г. Калиновський, П. Куліш, Б. Грінченко, П. Гнідич, В. Дубравін, В.Ткаченко).
7. Уроки літератури рідного краю в школі.

Практичне завдання:

1. Розкрийте основні напрями етнографічних досліджень з вивчення історії рідного краю.
2. Напишіть невелике повідомлення про фольклорно-етнографічну діяльність О. Потебні, П. Куліша, Б. Грінченка, П. Гнідича, В. Дубравіна та ін.
3. Запишіть варіанти зразків фольклору рідного краю, своєї родини.

Самостійна робота

Теоретичні питання:

1. Розвиток освіти краю. Роль Паліцинської академії.
2. Лінгвокраєзнавство.
3. Фольклор на сучасному етапі. Лабораторія українського фольклору СумДПУ імені А.С. Макаренка.

Практичне завдання:

1. Дослідіть особливості фольклору різних груп населення Сумщини (горюнів, ромів).
2. Напишіть повідомлення про одного з кобзарів Слобожанщини.

Література

1. Бабарицька В., Короткова А., Малиновська О. *Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник*. К. : Альтерпрес, 2008.
2. Бугрій В. *Шкільне краєзнавство в Україні*. Монографія. Суми : МакДен, 2011. 340 с.
3. Дубравін В. *Обрядові пісні Слобожанщини і Сумський регіон*. Суми, 2005.
4. Кириленко Н. Весільна обрядовість горюнів у контексті родинно-обрядової культури Сумщини. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «І Таврійські філологічні читання»*. Херсон, 2015. С. 138-140.
5. Кириленко Н. Психологізм українських ліричних пісень. *Філологічні науки*. Суми: СумДПУ, 2010.
6. Кириленко Н. Фольклорні мотиви у творчості О. Олеся. *Науковий вісник ДНУ*. Дніпропетровськ, 2005..
7. Кириленко Н. Родинна обрядовість горюнів як складова святково-обрядової культури Полісся. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. Випуск 13. Одеса, 2014. С. 19-22.
8. Кобзарство Сумщини. Суми, 1989.
9. Корнієнко О. Сумський полк та події Сіверсько-Слобожанського походу Карла XII. *Гетьман Іван Мазепа: постать, оточення, епоха: зб. наук. праць* / Відп. ред. В. А. Смолій, відп. секр. О. О. Ковалевська. К. : Інститут історії України НАНУ, 2008. 398 с.
10. П'ятаченко С. До народних джерел Сумщини. *Хрестоматія-посібник*. Суми, 2004.
11. П'ятаченко С. *Павло Гнідич: особистість вченого народознавця. Особистість письменника на уроках літератури: навч. пос.* Суми, 1997. С.34-46.
12. П'ятаченко С. *Традиція дослідження варіантів народних пісень О. Потебнею та П. Гнідичем*. Суми, 2000.
13. П'ятаченко С. *Елементи регіональної етнокультури в ранній романтичній прозі Пантелеймона Куліша*. Суми, 2012.
14. П'ятаченко С. *Фольклор Сумщини у періодиці XIX – поч. XX ст.* Суми, 2008.
15. Сумцов М. Слобожане. Історико-етнографічна розвідка. Х., 2002.
16. Сумцов М. *Дослідження етнографії та історії культури Слобідської України*. Вибр. праці / Упор., підгот. тексту, передм., післямова та прим. М.М. Красикова / М.Ф. Сумцов. Харків : Вид-во «АТОС», 2008. 558 с.
17. Семенов О. *Український фольклор: навчальний посібник*. Глухів : РВВ ГДПУ, 2004. 255 с.
18. Сумський історичний портал. URL: <http://history.sumy.ua/research/article>
19. *Сумщина в історико-філологічному вимірі: монографія* / за заг.ред. Кириленко Н.І. Суми, 2021.
20. *Фольклор: мовно-літературні особливості дискурсу* / за ред. П'ятаченко С. Кириленко Н., Герман В. Суми, 2012.

Практичне заняття № 2 (2 год)

Тема. Давня література. «Слово о полку Ігоревім» – найвизначніша пам'ятка давньої писемної літератури.

Теоретичні питання:

1. Історія відкриття і вивчення твору. Дискусії щодо автентичності.
2. Історична основа, зміст, ідея поеми. Фольклорно-міфологічні мотиви у творі.
3. Проблема авторства та образи «Слова...».
4. Жанр, ритміка, стиль, народність твору. Особливості композиції.
5. Художні переклади і переробки «Слова...» (С. Руданський, Панас Мирний, І. Франко, Ю. Федькович, М. Чернявський, В. Щурат, Наталя Забіла, Вас. Шевчук, Л. Махновець, П. Тичина, М. Рильський, А. Малишко та ін.).
6. Вивчення «Слова в школі».

Практичне завдання:

1. Порівняйте «Слово о полку Ігоревім» із відомим літописом «Про похід Ігоря на половців у 1185 році». Яку роль відіграє вимисел і домисел у ліро-епічному творі?
2. Прокоментуйте слова: *«О, стогнати Руській землі, спом'янувши колишню годину й колишніх князів!»*. У чому їх проєкція а сучасність?
3. Простежте фольклорно-міфологічні мотиви та образи в поемі. Як відображено давній народний світогляд у творі? Зверніть увагу на астральну символіку та культу праукраїнців. Що ви можете сказати про синкретизм вірувань невідомого автора?
4. Прокоментуйте слова М. Драгоманова: *«...Своїми рисами Русь Володимира, Нестора та автора «Слова...» була та ж південнозахідна русь, що в злегка відмінній формі жила й живе й тепер під іменем Малоросії, і коли в ній раніше почався розвиток цивілізації, то се повинно ж проявлятися ві в теперішньому стані тамошнього народу?»*
5. Опрацюйте поетичні твори, присвячені Ярославні (Т. Шевченка, М. Рильського, П. Тичини, А. Малишка, Д. Павличка, О. Олесь, В. Колодія).
6. Вивчіть «Плач Ярославни» Т. Шевченка. Проаналізуйте поезію, зверніть увагу на символіку твору. Порівняйте образ Ярославни зі «Слова...» та з вірша Тараса Шевченка.

Самостійна робота

Теоретичні питання:

1. Розвиток давньої літератури на Сумщині.
2. Мотиви «Слова...» у творчості письменників-земляків (Олександр Паліцин, Олександр Федіш, Олекса Ющенко, Микола Данько).
3. Г. Сковорода і Сумщина.

Практичне завдання:

1. Опрацюйте роман Віри Сулими «Не десять соколів» (1989), роман Василя Шевчука «Велесич» (1980) та роман Володимира Матка «Черлені щити» (1989).
2. Ознайомтеся із життєтворчістю Павла Павловича Охріменка – українського літературознавця, фольклориста, доктора філологічних наук, професора, академіка АН Вищої школи України, члена Співки письменників України, дослідника Слова о полку Ігоревім. Проаналізуйте праці П. Охріменка, присвячені пам'ятці нашого краю («Основні проблеми і деякі нові акценти вивчення «Слова о полку Ігоревім» та ін.).

Література

1. Білоус П. *Історія української літератури XI – XVIII ст.*: навч. посіб. К. : ВЦ «Академія», 2009.
2. Білоус П. *Українська література XI – XVIII ст.*: навч. посіб. Для самостійної роботи студента. К. : ВЦ «Академія», 2010.
3. Білоус П. «Слово про Ігорів похід»: казка зі щасливим кінцем? Давня українська література в школі: навчальні матеріали. К. : Шкільний світ, 2008.
4. Білоус П. Літописне оповідання про похід князя Ігоря 1185 року. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2005. № 9-10. С. 128-134.
5. Білоус П. Літописне оповідання про похід князя Ігоря 1185 року: порівняння Київського літопису та поеми «Слово о полку Ігоревім». *Українська мова та література*. 2007. верес. (№ 33-34). С. 20-23.
6. Брайчевський М. *Автор «Слова о полку Ігоревім» та культура Київської Русі*. К., 2005.
7. Грушевський М. «Слово о полку Ігоревім» і його зв'язок з історією та культурою України. *Народна творчість та етнографія*. 2000. № 5-6. С. 32-42.
8. Давня українська література: методичні рекомендації / укл. Кириленко Н.І. Суми, 2023. 70 с.
9. Кириленко Н. Давня література і фольклор. *Філологічні науки*. Суми : СумДПУ, 2010.
10. Котляр М. Слово о полку Ігоревім URL: http://www.history.org.ua/?termin=Slovo_polku
11. Литвиненко Г., Охріменко П.. Якого віку був автор «Слова» під час його творення? Текст. *Проблеми хронології і авторства «Слова о полку Ігоревім» у сучасному трактуванні : тези доповідей та повідомлень Третьої наукової конференції учасників семінарію з проблем вивчення «Слова» / Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка Академії наук України; Сумський пед. ін-т ім. А. С. Макаренка; Сумська обласна організація Українського товариства охорони пам'яток історії та культури; упоряд. і відп. за вип. П. П. Охріменко. Суми : [б. в.], 1992. С. 15-17.*
12. Охріменко П., Охріменко О. *Вивчення «Слова о полку Ігоревім» у середній школі* : навчально-методичний посібник для вчителів-словесників

- українських шкіл; Сумський державний педагогічний інститут імені А. С. Макаренка. Суми : [б. в.], 1993. 82 с.
13. *Основні проблеми і деякі нові аспекти вивчення «Слова о полку Ігоревім у вищій школі»* : посібник для викладачів-медієвістів і студентів-філологів / Сумський державний педагогічний інститут; П. Охріменко, О. Охріменко. Суми : [б. в.], 1995. 54 с.
14. Охріменко О., Охріменко П. Використання народних переказів і легенд про події та героїв «Слова о полку Ігоревім» у патріотичному вихованні учнів : [на матеріалах охорони і вивчення пам'яток історії та культури]. *Патріотичне виховання школярів та студентів у позакласній краєзнавчій суспільно корисній діяльності*. Суми : [б. в.], 1992. С. 29-32.
15. Проблеми хронології і авторства «Слова о полку Ігоревім» у сучасному трактуванні Текст : тези доповідей та повідомлень *Третьої наукової конференції учасників семінарію з проблем вивчення «Слова»* / Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка Академії наук України; Сумський пед. ін-т ім. А. С. Макаренка; Сумська обласна організація Українського товариства охорони пам'яток історії та культури ; упоряд. і відп. за вип. П. Охріменко. Суми : [б. в.], 1992. 85 с.
16. Слово про «Слово о полку Ігоревім» URL: <https://vsiknygy.net.ua/neformat/726/>
17. Сліпушко О. Історичний прагматизм «Слова о полку Ігоревім» (пам'ятка в дослідженнях Володимира Перетца). *Українська мова та література*. 2002. Ч. 33. С. 7–10.
18. Специфіка «Слова о полку Ігоревім» як літературної пам'ятки Текст : матеріали Сьомої республіканської наукової конференції з питань вивчення «Слова» / Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка АН України, Сумський державний педагогічний інститут ім. А. С. Макаренка, Сумська обласна організація українського товариства охорони пам'яток історії та культури; упоряд. і відп. за випуск П. Охріменко. Суми : [б. в.], 1994. 73 с.
19. Стех М. «Очима культури». Хто і коли написав «Слово о полку Ігоревім?» URL: <http://kharkiv-nspu.org.ua/archives/1893>
20. Сулима В. «Слово о полку Ігоревім» як драма декламація (жанрово-композиційний дискурс). *Слово і час*. 2008. № 5.
21. Хвостенко Г. Вагоме слово про «Слово...». *Сумщина*. 1996, 2 жовтня.
22. Чепа М.-Л. Чи є підстави відзначати 1000-ліття Бояна? *Слово і Час*. 2011. № 8. С. 77-88.
23. Яценко Б. І ще про автентичність «Слова о полку Ігоревім». *Слово і Час*. 2003. № 7.
24. Яценко Б. Деміфологізація чи дегероїзація? («Слово о полку Ігоревім» в оцінці І. Калинець). *Слово і час*. 2001. № 5. С. 62-68.
25. Яценко Б. *«Слово о полку Ігоревім» як історичне джерело. Таємниці давніх письмен*. К. : Просвіта, 2006.

26. Яцкова Л. Безсмертне у віках. «Слово о полку Ігоревім» у перекладах та переспівах українських письменників. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2005. № 10.

Практичне заняття № 3 (2 год)

Тема. **Пантелеймон Куліш – письменник, перший український професійний критик, фольклорист, перекладач.**

Теоретичні питання:

1. Великий подвижник на ниві української культури. Формування суспільно-політичних та естетичних поглядів. Суперечливість характеру, поглядів і суспільної поведінки П. Куліша.
2. «Реабілітація» імені, творчої і наукової спадщини П. Куліша. Наукові дослідження його творчості (Є. Кирилюк, І. Пільгук, М. Жулинський, В. Яременко, С. Нахлік). Уведення творчості П. Куліша до програм середньої загальноосвітньої школи.
3. Фольклористична діяльність та літературна творчість. Петербурзький період життя і творчості. Видання «Записок о Южной Руси».
4. Взаємини П. Куліша з Т. Шевченком.
5. Різноманітність письменницького таланту. Поетичні збірки П. Куліша. Проза П. Куліша. Альманах «Хата» і журнал «Основа», їх значення.
6. Провідна ідея духовного поступу письменника-земляка – ідея державності України.
7. Тип національного подвижника у творчості П. Куліша.
8. Відтворення історичних подій 1663 року в романі «Чорна рада». Використання козацьких літописів та фольклору.
9. П. Куліш – педагог-просвітник. Створення «Граматики» для українських шкіл, вироблення першого українського правопису («Кулішівка»).
10. Вивчення творчості П. Куліша в школі.

Практичне завдання:

1. Розкрити питання *«Пантелеймон Куліш у рецепції Євгена Маланюка»*, опрацювавши статтю Є. Маланюка «В Кулішеву річницю».
2. Прокоментувати слова П. Куліша: *«Щасливий той, хто своєю працею сприяє поширенню переконань, що мають оправдатися самим життям і силою речей! Він подібний до садівника, котрий покращує дикий ґрунт і сприяє плодотворності дерев і рослин»*.
3. Схарактеризувати образ України в поезіях П. Куліша («Україна», «Святиня», «Стою один», «Народна слава»).
4. З'ясувати роль поета і поезії в житті народу («Слово правди», «Соловейко», «Три поети», «До кобзи»).
5. Проаналізувати інтимну лірику П. Куліша. Вірш напам'ять.
6. Доведіть, чому Іван Франко називає П. Куліша *«перворядною особою»* в українському письменстві, *«одним із корифеїв нашої літератури»*.

7. Подумайте, за що С. Єфремов назвав П. Куліша «*дволиким Янусом*»? Чи згодні ви з цією думкою?

Самостійна робота

Теоретичні питання:

1. Роль П. Куліша у збагачення теорії і практики перекладу, у наближенні до українського читача надбань європейської класики (О. Пушкіна, А. Міцкевича, У. Шекспіра, Дж. Байрона, Г. Гейне).
2. Оцінка П. Куліша І. Франком, М. Коцюбинським, О. Маковеєм, Б. Грінченком, С. Єфремовим, іншими письменниками та літературознавцями (Б. Лепкий, В. Щурат, М. Грушевський, О. Дорошкевич, М. Зеров).
3. Фольклористична діяльність Пантелеймона Куліша.

Практичне завдання:

1. Прокоментуйте слова автора:
*Я не поет і не історик – ні!
 Я – піонер з сокирою важкою:
 Терен колючий в рідній стороні
 Вирубую трудящою рукою,
 Не раз кроплю свою роботу й кров'ю... (П. Куліш)*
2. Дослідити особливості відтворення теми рідного слова і шани Шевченкові у віршах «Рідне слово», «Молитва Боянові», «До Тарасівців», «До Шевченка», «Ода з Тарасової гори».

Література

1. Жадько В. О. Український некрополь. К., 2005. С.288.
2. Кармазіна. М. Куліш Пантелеймон Олександрович. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К. : Парламентське видавництво, 2011. С. 378.
3. Корсак І. «Перстень Ганни Барвінок». Роман. Київ, Ярославів Вал. 2015
4. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш: особистість, письменник, мислитель : у 2-х т. К. : Либідь, 2007. 304 с.
5. Пантелеймон Куліш – 200 років: Неювілейні думки з приводу ювілею. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30096373.html>
6. Петров В. Романи Куліша. *Вітчизна*. 1991. №4. С.24-28.
7. П'ятаченко С. *Елементи регіональної етнокультури в ранній романтичній прозі Пантелеймона Куліша*. Суми, 2012.
8. Ситий І., Федорук О. До родоводу Куліша. *Археографічний щорічник*. Нова серія. К., 2010. Вип. 15/16. С. 129 –139.
9. Сумщина. Велика спадщина. Проза. Суми : Університетська книга, 2019.
10. Сумщина. Велика спадщина. Краєзнавство. Суми : Університетська книга, 2019.

11. Федорук О. Пантелеймон Куліш: бібліографія літератури (1989 –2002). *Відкритий архів: Щорічник матеріалів та досліджень з іст. модерної укр. культури*. К., 2004. Т. I. С. 453–573.
12. Ясь О. Історичне письмо Куліша у світлі його інтелектуальних трансформацій. *Хроніка 2000*. Київ, 2009. Вип. 78: Пантелеймон Куліш: письменник, філософ, громадянин. До 190-річчя від дня народження П. О. Куліша. С. 459–528. URL: <https://www.academia.edu/30354381>
13. Ясь Історичне письмо пізнього П. Куліша як предтеча консервативного проекту української історіографії початку ХХ ст. (До 200-річчя від дня народження). *Український історичний журнал*. 2019. № 4. С. 61–87.
14. Удод О., Грузін В. [Куліш Пантелеймон Олександрович](#). [Енциклопедія історії України](#) : у 10 т. / редкол.: [В. А. Смолій](#) (голова) та ін. ; [Інститут історії України НАН України](#). К. : [Наук. думка](#), 2009. Т. 5 : Кон – Кю. С. 468. 560 с.

Практичне заняття № 4 (2 год)

Тема. **Павло Грабовський – поет, перекладач, публіцист. Еволюція світогляду.**

Теоретичні питання:

1. Основні збірки поезій : «Пролісок», «З півночі», «Кобза». Мотиви народної долі в поезіях. Патріотична лірика. Автобіографізм більшості поезій. Пейзажна лірика. Особливості стилю поета.
2. Перекладацька творчість П. Грабовського. Особливості перекладів поем Джорджа Байрона («Шільйонський в'язень», «Замок Альва»), Роберта Бернса («Хома Баглай» (в оригіналі «Том О'Шантер») та «Старчача гульня»), віршів Персі Шеллі, Сауті, Вільяма Вордсворта, Теннісона, Генрі Лонгфелло, Елізабет Браунінг, Йоганна Гете, Уланда, Генріха Гейне, Ленау, Фрейліграта, Георга Гервега, Леопарді, П'єр-Жана Беранже, Віктора Гюго, Дюпона, Анрі-Огюста Барб'є, Моріса Метерлінка, Феліції Гіменс. Переклади поезії Шандора Петефі, Ади Негрі, Іллі Чавчавадзе, Бараташвілі, Церетелі, Ісаакяна, Ованеса Туманяна, Лідії Койдули, Фрідріха Крейцвальда.
3. Вивчення творчості П. Грабовського в школі.

Практичне завдання:

1. Дослідіть оригінальну поезію (зб. «Пролісок» (1894), «З півночі» (1896)) П. Грабовського.
2. Простежте художньо-стильову особливості перекладів П. Грабовського (віршів Персі Шеллі, Сауті, Вільяма Вордсворта, Теннісона, Генрі Лонгфелло, Елізабет Браунінг, Йоганна Гете, Уланда, Генріха Гейне, Ленау, Фрейліграта, Георга Гервега, Леопарді, П'єр-Жана Беранже, Віктора Гюго, Дюпона, Анрі-Огюста Барб'є, Моріса Метерлінка, О. Пушкіна, Іллі Чавчавадзе, Бараташвілі, Церетелі, Ісаакяна, Ованеса Туманяна, Лідії Койдули, Фрідріха Крейцвальда, поем Дж. Байрона, Р. Бернса, Шандора

Петефі, та ін.(зб. «Твори Івана Сурика» (1894, переклади), «З чужого поля» (1895, переклади світової поезії), «Доля» (1897), «Кобза» (1899)).

3. Опрацюйте статтю «Дещо про творчість поетичну».

Самостійна робота

Теоретичні питання:

1. Публіцистична діяльність («Лист до молоді української», «Коротенькі вістки з Сибірі», «Дещо в справі жіночих типів», «Дещо до свідомості громадської», «Дещо про освіту на Україні», «Економічна безвикрутність благословенної Полтавщини»; «Дещо про творчість поетичну» («Зоря», 1897); «Т. Шевченко в Нижнім Новгороді», «Тарас Григорьевич Шевченко», «Памяти Т. Г. Шевченко»; останні надруковано в тобольській газеті «Сибирский листок» тощо).

Практичне завдання:

1. Ознайомтеся зі статтями П. Грабовського, у яких порушувалися проблем тогочасного громадського і культурного життя в Україні, Сибіру та Галичині («Дещо про творчість поетичну», «Лист до молоді української», «Коротенькі вістки з Сибірі», «Дещо в справі жіночих типів», «Дещо до свідомості громадської», «Дещо про освіту на Україні», «Економічна безвикрутність благословенної Полтавщини» тощо) та статті, присвячені творчості Т. Шевченка («Т. Шевченко в Нижнім Новгороді», «Тарас Григорьевич Шевченко», «Памяти Т. Г. Шевченко»).

Література

1. Куценко Л. «Такої певної, святої»: Історія створення вірша Павла Грабовського. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2006. № 14. С. 38-39.
2. Лавров Ю. П. Грабовський Павло Арсенович. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2004. Т. 2 : Г – Д. С. 182. 518 с.
3. Письменники Сумщини. *Бібліографічний довідник / упорядник Столбін О. П.* Суми: «Козацький вал», 1999. 28 с.
4. Письменники Сумщини: хрестоматія. Суми : Мрія, 2016.
5. Сумщина. Велика спадщина. Поезія. Суми : Університетська книга, 2019.
6. *Сумщина в історико-філологічному вимірі: монографія / за заг. ред. Н. Кириленко.* Суми, 2021.
7. «Я не співець чудовної природи...»: до 120-річчя від дня народження П. Грабовського (1864-1902). Дати і події, 2014, друге півріччя: календар знамен. дат № 2 (4) / Нац. парлам. б-ка України. Київ, 2014. С. 73–78.

Практичне заняття № 5 (2 год)

Тема. **Яків Щоголів – поет-романтик.**

Теоретичні питання:

1. Суперечливість світогляду і літературно-естетичних поглядів.
2. Поетичні збірки «Ворскло» та «Слобожанщина». Романтичне спрямування лірики. Зображення історичного минулого України, Запорозької Січі й козаччини («Січа», «В степу», «Запорозький марш», «Орел», «Орлячий сон»). Козакофільська романтика.
3. Використання народних та шевченківських традицій («Климентові млини», «На полюванні», «Ніч під Івана Купала», «Рибалки», «Вовкулака», «Лоскотарочка»). Мотив суму за минулим. Образи людей-трудівників («Ткач», «Кравець», «Мірошник»).
4. Соціальні мотиви («Струни», «Завірюха», «Пожежа», «Маруся», «Бурлаки» та ін. Доля дітей-сиріт.
5. Майстерність у пейзажній ліриці («Травень», «Осінь», «Степ», «Після бурі» тощо).
6. Вивчення творчості Я. Щоголева у школі.

Практичне завдання:

1. Подумайте, чому Якова Щоголева називають *«спізнаним романтиком»*?
2. Проаналізуйте вірші, у яких відображено народні вірування та демонологію (Климентові млини», «На полюванні», «Ніч під Івана Купала», «Рибалки», «Вовкулака», «Лоскотарочка»). Вірш напам'ять.

Самостійна робота

Теоретичні питання:

1. Образи людей-трудівників («Ткач», «Кравець», «Мірошник»).
4. Творчість для дітей. «Вівчарик», «Чередничка», «Півень», «Захистя». «Тестамент» (Заповіт).
5. Пісенна лірика («Пряха», «Черевички», «Зимовий вечір»).

Практичне завдання:

1. Простежте особливості пісенної лірики Я. Щоголева.

Література

1. Письменники Сумщини. Бібліографічний довідник / упорядник Столбін О. П. Суми: «Козацький вал», 1999. 28 с.
2. Письменники Сумщини: хрестоматія. Суми : Мрія, 2016.
3. Поліщук Я. *Слобожанський хуторянин (Я. Щоголів). Пейзажі людини* : монографія. Х. : Акта, 2008. С. 143 – 166.
4. Сумщина. Велика спадщина. Поезія. Суми : Університетська книга, 2019.

5. *Сумщина в історико-філологічному вимірі*: монографія / за заг. ред. Н. Кириленко. Суми, 2021.
6. Скрипник П. Щоголев Яків Іванович. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2013. Т. 10 : Т – Я. С. 687. 784 с.

Практичне заняття № 6

Тема. Борис Грінченко – поет, прозаїк, лексикограф, етнограф.

Теоретичні питання:

1. Борис Грінченко – поет, прозаїк, лексикограф, етнограф.
2. Народно-просвітницький характер ранньої творчості. Мотиви й образи лірики («Шматок хліба», «Хлібороб», «На полі», «Смутні картини», «До народу», «Землякам, що раз на рік збираються на Шевченкові роковини співати гімн»).
3. Доля дитини в малій прозі письменника («Без хліба», «Дзвоник», «Екзамен», «Олеся», «Украла», «Сестриця Галя»).
4. Б. Грінченко – майстер психологічного портрета.
5. Образи інтелігентів-культурників у повістях Б. Грінченка («Сонячний промінь», «На розпутті»).
6. Проблематика соціальних повістей митця («Серед темної ночі», «Під тихими вербами») ідейно-тематичний та композиційний зв'язок творів.
7. Історична основа драм «Серед бурі» (1897), «Степовий гість» (1897), «Ясні зорі» (1884–1900).
8. Педагогічно-просвітницька діяльність Б. Грінченка.
9. Вивчення творчості Б. Грінченка в школі.

Практичне завдання:

1. Опрацювати педагогічні розвідки Б. Грінченка «Яка тепер народна школа на Україні», «Народні вчителі і українська школа».
2. Прочитати драматичні твори: «Степовий гість», «Дядькові примхи», «Пташка», визначити проблематику.
3. Визначити деталі змалювання психологічного портрета дитини в одному з оповідань письменника.

Самостійна робота

Теоретичні питання:

1. Опрацювати фольклорно-етнографічні праці Б. Грінченка «Етнографічні матеріали зібрані в Чернігівській і сусідніх з нею губерніях» (т.т. 1-3, 1895-99). Йому належать цінні збірки народної творчості «Пісні та думи» (1895), «Думи кобзарські» (1897), «Веселий оповідач» (1898), «Изъ усть народа. Малорусские рассказы, сказки и пр.» (1901) та ін.
2. Особливості байок Б. Грінченка («Брехун», «Швидка робота», «Кінь та Воли», «Осли на Парнасі»). Роль народного гумору.

3. Своєрідність сатиричних оповідань «Як я вмер», «З заздрощів».

Практичне завдання:

1. Аналіз збірок Б. Грінченка «Пісні Чайченка», «Під сільською стріхою», «Хвилини». Розвінчання фальшивого народолобства в поезіях «Патріот», «Українець», «Російські ліберали».

2. Опрацювати фольклористичні праці Б. Грінченка («Пісня про Дорошенка й Сагайдачного», «Література українського фольклора – опыт библиографического указателя за 1777–1900 гг.», «Из уст народа – малорусские рассказы и сказки», «Етнографические материалы, собранные в Черниговской и др. губерниях»).

Література

1. Єсипенко Д. Повість Б. Грінченка: історія текстів і текст в історії. К. : Наук. думка, 2015. 160 с.
2. Жадько В.. Некрополь на Байковій горі. К., 2008. С. 172, 173, 274.
3. Жадько В. Український некрополь. К., 2005. С.7, 162.
4. Кочегарова В. Специфіка вивчення творчості Б. Грінченка в школі. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. № 9. С. 19-21.
5. Матвіяс І. Роль говорів у мовотворчості Бориса Грінченка. *Українська мова*. 2009. № 3. С. 10-16.
6. Пастух Б. Борис Грінченко – безкомпромісний лицар національної ідеї. Луганськ : Книжковий світ, 2006. 200 с.
7. Погрібний А. Борис Грінченко в літературному русі кн. ХІХ–поч. ХХ ст. К., 1990.
8. *Сумщина в історико-філологічному вимірі*: монографія / за заг. ред. Н. Кириленко. Суми, 2021.

Практичне заняття № 7 (2 год)

Тема 7. Яків Мамонтов – поет, драматург, історик української драматичної літератури й театру, викладач.

Теоретичні питання:

1. Драматургія Якова Мамонтова. Сатиричне викриття владних амбіцій анархістів та більшовиків у п'єсі «Республіка на колесах».

П'єси «Веселий хам» (1921), «Ave Maria», «Коли народ визволяється» («Колнарвиз», 1924), «До третіх півнів» (1925), «Батальйон мертвих» (1926), «Княжна Вікторія» (1928), «Гетьманщина» (193-1939).

2. П'єси для дітей: «Хо» (за Коцюбинським), «Солом'яний дід».

3. Літературознавчо-публіцистична діяльність. Праці «Сучасні проблеми педагогічної творчості» (Дежвидав України, 1922), «На театральних роздоріжжях» (Книгоспілка, 1925), «Про драматичні дебюти 1923–1924» («Червоний шлях», 1924, № 7), книга з історії і теорії драми «Театральна публіцистика» (1967).

4. Вивчення творчості Я. Мамонтова в школі.

Практичне завдання:

1. Порівняйте казку «Хо» М. Коцюбинського та Я. Щоголева.

Самостійна робота

Теоретичні питання:

1. Кіносценарії «Земля українська», «Мурований міст», «Манька з Вовчих ярів», «Архітектор Шалько».
2. Лібрето опер «Золотий обруч» Б. Лятошинського (за повістю «Захар Беркут» Франка), «Гайдамаки» (за однойменним твором Т. Шевченка), «Кармелюк» В. Костенка (1930 у співавторстві з М. Верхацьким).

Практичне завдання:

1. Підготуйте повідомлення: «Я. Мамонов – редактор видань творів Івана Тобілевича».

Література

1. Заверталюк Н. Письменницька публіцистика в Україні 20 – 70-х рр. ХХ ст. Проблеми. Жанри. Майстерність : автореферат дис... д-ра філол. наук: спец. 10.01.02. Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. К., 1992. 29 с.
2. Здоровега В. *Теорія і методика журналістської творчості* : навч. посіб. Л. : ПАІС, 2000. 180 с.
3. Зелінська Н. В. Поетика наукового тексту: українська наукова публіцистика ХІХ – початку ХХ ст. : автореф. дис. ... доктора філол. наук : 10.01.08 ; Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут журналістики. К., 2004. 36 с. 6.
4. Клековкін О. Сакральний театр. Генеза. Форми. Поетика : Структурно-типологічне дослідження. О. Ю. Мамонтов Я. Біографія. *Українська літературна газета*. URL: <https://litgazeta.com.ua/biografiya-korotko/mamontiv-aktiv-biografia>
5. Криловець А. *Трагедія Якова Мамонтова «Коли народ визволяється»: проблематика, літературний контекст. Українська література перших десятиріч ХХ століття: філософські проблеми*. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2005. С.137-144.
6. Лановик М., Лановик З. *Українська усна народна творчість: підручник*. К. : Знання-Прес, 2001. 591 с..
7. [Петров Г.. «Коли ж народився Яків Мамонтов?» Вперед \(м. Суми\). 22 вересня 1988 р. ЦДАМЛМ України, ф. 264, оп. 2, од.зб. 10, арк. 6.](#)
8. Письменники Сумщини: хрестоматія. Суми : Мрія, 2016.
9. Погрібний А. Феномен письменницької публіцистики. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Mandriv/2007_4/Ijustratsiji.pdf

10. Санич Г. Яків Мамонтов. Театральний революціонер з Сумщини. *Панорама* (Суми). 2018. № 44. URL: <http://rama.com.ua/yakiv-mamontov-teatralniy-revoluytsioner-z-sumshhini/#ad-image-0>.
11. Школа В. Функціонування казкових структур у п'єсах Якова Мамонтова URL: file:///C:/Users/%D0%92%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D1%86/Downloads/Npkpnu_fil_2013_33_92.pdf
12. [Фотовиставка до 125-річчя від дня народження Якова Андрійовича Мамонтова \(1888-1940\). Офіційний веб-портал Державної архівної служби України.](#)
13. Шевелєва М. Яків Мамонтов – прогресивний педагог із Сумщини. URL: <https://uain.press/blogs/yakiv-mamontov-progresyvnyj-pedagog-iz-sumshhyny-1096518>
14. Щур Н. Театральна публіцистика Я. Мамонтова: проблема класифікації та методології. URL: [...irbis-nbuv.gov.ua](http://irbis-nbuv.gov.ua) > irbis_nbuv > cgiirbis_64

Практичне заняття № 8 (2 год)

Тема. Творчість Олександра Олеся в контексті лірики кінця XIX – початку XX ст.

Теоретичні питання:

1. О. Олесь (Олександр Іванович Кандиба) – поет, драматург, перекладач. Життєвий і творчий шлях О. Олеся. Складність світогляду.
Я молюсь. Душа моя
Скрізь в повітрі розлилася,
Степом, небом пройнялася.
Світ в мені, і в світі я (О. Олесь)
2. Відбиття в поезії О. Олеся художніх пошуків новоромантиків і символістів. Громадянські мотиви в ліриці 1905-1907 рр. Збірка поезій «З журбою радість обнялась» (1907). Пейзажна та інтимна лірика. І.Франко про збірку.
3. Збірка «Поезія. Книга II» (1909). Багатство і оригінальність образотворчих засобів, ритміки, строфіки.
4. Мотиви розпачу, зневіри в збірці «Поезії. Книга III» (1911).
5. Новаторський характер «Драматичних етюдів». Зображення маси як пасивної юрби у драматичному етюді «По дорозі в Казку». Проблематика драм «Над Дніпром», «Ніч на полонині». Фольклорно-міфологічні мотиви у творах.
6. Особливості збірки «Минуле України в піснях» (1930).
7. Трагедія України в драмі «Земля обітована» (1935).
8. Вивчення творчості О. Олеся в школі.

Практичне завдання:

1. О. Олеся визначали як *«індивідуаліста-романтика з народницьким відтінком»*. Прокоментуйте цю думку.
2. Прокоментуйте слова О.Олеся:
- *В обіймах з радістю журба,
Одна летить, друга спиня...
І йде між ними боротьба,
І дужчий хто – не знаю я..*
- *Гори! Життя – єдина мить,
Для смерті ж – вічність ціла...* («Чари ночі»)
3. Зробити повний аналіз віршів О. Олеся: «Моїй матері», «Чари ночі», «Айстри», «О слово рідне! Орле скутий!», «Коли б я знав, що ми розлучимось з тобою...», «О принесіть, як не надію...», «В вигнанні дні течуть, як сльози», «І ти продався їм, Тичино».
4. Визначити конкретно-історичне та художній домисел у циклі О. Олеся «Княжа Україна».
5. Прокоментувати слова Івана Франка: *«Весною дише від цих віршів. Виступає молода сила, в якій можна повітати майстра вішованої форми і легких, граціозних пісень. Майже кожний віршик та і проситься під ноти, має в собі мелодію...»*
6. Простежте візуальні образи у віршах поета на мариністичну тему («Мов келих срібного вина», «Італійська ніч підкралась», «В долині тихий сон летить»).
7. Визначте основні мотиви збірки «З щоденника. Р. 1917».
8. Вивчити напам'ять 2 поезії О. Олеся.

Самостійна робота

Теоретичні питання:

1. Особливості сатиричних та патріотичних поезій збірок «Перезва» (1921). «Кому повім печаль мою» (1931).
2. Лірика О. Олеся в музиці М. Лисенка, К. Стеценка, Я. Степового, С. Людкевича.
3. Вірші О. Олеся для дітей.
4. О. Олень та О. Ольжич.
5. Творчість О. Олеся в критиці.

Практичне завдання:

1. Розробити фрагмент уроку за творчістю письменника-земляка.
2. Вивчити поезію для дітей.

Література

1. Босва Є. Онімна творчість О. Олеся в контексті світової драматургії: взаємозв'язки і паралелі поетики. *Література. Фольклор. Проблеми поетики* : зб. наук. праць. К. : Твім інтер, 2002. Вип. 10.

2. Зеров М. Від Куліша до Винниченка : поезія Олесья і спроба нового її трактування. Твори : у 2 т. Т.1. К. : Дніпро, 1990.
3. Жулинський М. Олександр Олесь. *Із забуття – в безсмертя*. К., 1990.
4. Кириленко Н. Фольклорні мотиви у творчості О. Олесья. *Науковий вісник ДНУ*. Дніпропетровськ, 2005.
5. Олександр Олесь. *Творча спадщина і сучасність* : збірник наукових праць. Суми : Козацький вал, 1999. 307 с.
6. *О. Олесь*: монографія / за ред. О.Ткаченко. Суми, 2012.
7. Неврлий М. *Олександр Олесь: життя і творчість*. К., 1994.
8. Панорама Олесезнавчих праць / В. Власенко, В. Садівничий, О. Ткаченко. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Філологія»*. 2008. № 2. С. 24-42.
9. Петров В. Проблема О. Олесья. Українське слово: хрестоматія української літератури та критики: у 4 кн. Кн.1. К., 1994.
10. Поет з душею вогняною : Олександр Олесь у спогадах, листах і матеріалах / упорядкув., передм. та прим. І. М. Лисенко. К. : Дніпро, 2008. 220 с.
11. Радишевський Р. Журба і радість Олександра Олесья. Олесь Олександр. Твори : у 2 т. К., 1990. Т. 1.
12. *Сумщина в історико-філологічному вимірі*: монографія / за заг. ред. Н. Кириленко. Суми, 2021.
13. Шевельов Ю. Душа співає. (Лірика Олександра Олесья. До дня народження поета – 4-ХІІ.1878. *Нова Україна*. 1942. Ч. 275 (4 грудня). С. 4. Передрук у вид. : Шевельов Ю. Дорогою відрадянщення: публіцистичні та наукові тексти 1941 – 1943 рр. (харківський період). Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2014. С. 91-93.
14. *«Я ще вернусь...»*: Олександр Олесь і Білопільщина / О. Г. Ткаченко та ін. Суми : Вид-во СумДУ, 2008. 214 с.

Практичне заняття № 9 (2 год)

Тема. М. Хвильовий. Романтичне світобачення митця. Еволюція творчості.

Теоретичні питання:

1. Трагізм долі митця. Особливості світогляду письменника.
2. Націєтворчі проблеми в літературній дискусії 1925 – 1928 рр. Виникнення літературної полеміки, основні її питання (утвердження талановитої індивідуальності, ставлення до класичних традицій, публіцистичність та психологізм у художньому творі.) Літературна публіцистика письменника(збірки памфлетів «Камо грядеши» (1925), «Думки проти течії» (1926), статті «Апологети писаризму» (1926), «Україна чи Малоросія»).
3. Поезія М. Хвильового. Революційний пафос, поєднання експресіонізму й футуризму в збірках «Молодість», «Досвітні симфонії», у поемі «В електричний вік».

4. Еволюція письменника від імпресіонізму, неоромантизму, експресіонізму до неореалізму. Близькість прозової манери М. Хвильового до модерної літератури «потому свідомості».

5. Проблема конфлікту внутрішнього «я» у творчості митця. Новела «Я (Романтика)»: ідейно-художній зміст; проблематика; особливості композиції; семантичне та символічне наповнення епіграфу та заголовку.

6. Проблема національного відродження в незакінченому соціально-філософському романі «Вальдшнепи».

7. Екзистенційна проблематика творів М. Хвильового. Новаторство М. Хвильового в малій прозі української літератури. Збірка «Сині етюди»: відважне осягнення суперечностей буття, драматизму буденності, трагічної суті революції та її наслідків. Поєднання елементів імпресіонізму, експресіонізму, сюрреалізму, асоціативної місткості символічної деталі. «Романтика вітаїзму».

8. Модель жінки у творі «Сентиментальна історія».

9. Особливості ідіостилю М. Хвильового. Своєрідність трансформації поезики українського фольклору в прозі письменника. Художній психологізм прози письменника. Виразальні засоби.

10. Вивчення творчості М. Хвильового в школі.

Практичне завдання:

1. Прокоментуйте слова М. Хвильового:

- «Європа – це досвід багатьох віків. Це не та Європа, якій Шпенглер оголосив «присмерк», не та, що гниє, ідо якої вся наша ненависть. Це – Європа грандіозної цивілізації, Європа – Гете, Дарвіна, Байрона, Ньютона, Маркса і т. д. Це та Європа, без якої не обійдуться перші фаланги азійського ренесансу».

- «Коли ми беремо курс на західноєвропейське мистецтво, тоне з метою припрягти своє мистецтво до якогось нового заднього воза, а з метою освіжити його... В Європу ми поїдемо учитись, але з затаєною думкою – за кілька років горіти надзвичайним Світлом».

2. Прокоментуйте уривок із роману Івана Багряного «Сад Гетсиманський»:

«...і раптом... – побачив свого вчителя і натхненника! Ось на цім самім місці він стояв разом з другим. Низенький, сухорлявий, з великими очима, з широкими чорними бровами і смутний – смутний. Вони ждали на вінду, викликані, очевидно на черговий контроль до цієї установи, що хоч і не була культурно – мистецькою інституцією, але завідувала душами всіх митців і романтиків. Це був Микола Хвильовий. Бог, на якого Андрій молився з усіма своїми товаришами.» (Ідеться про зустріч І. Багряного з М. Хвильовим під час першого арешту в будівлі НКВС на вулиці Совнаркомівській в Харкові»).

3. «Я – нова людина нашого часу» (М. Хвильовий). Прокоментуйте слова письменника.

4. Обстоюючи «романтику вітаїзму» як стиль «мистецтва наших днів», М. Хвильовий наголошує, що «це сума нового споглядання, нового світовідчування». «Вона, як і всяке мистецтво, для розвинених інтелектів». Поясніть думку.

5. О. Білецький назвав М. Хвильового «основоположником справжньої нової української прози». Чи згодні ви із визначенням? Якщо так, – доведіть це на прикладах творів.

6. Прокоментуйте слова М. Хвильового із поеми «У електричний вік»:

Так споконвіку було:

одні упирались з ганчіркою в руці,

а другі тяглися до стяга зорі і йшли за хвостами комет,

горіх розкусивши буття. І хіба поспіє вічність

шпурнути в моє обличчя

докір?

7. Прокоментуйте слова Олекси Слісаренка:

«Усі ми розіп'яті на хрестах...»

8. Простежте експресіоністично-символічні риси (зображально-виражальні деталі, мінливість настрою, символізм, музичність, ритм, ліризм) у малій прозі митця.

Самостійна робота

Теоретичні питання:

1. М. Хвильовий і світова література, творче переосмислення традицій М. Гоголя, А. Чехова.

Практичне завдання:

1. На основі творів доведіть думку В. Коряка:

«Істинно Хвильовий. Сам хвилюється й інших хвилює, дратує, щипає, кусає... Аскет. Жорстокий. Гордий. Суворий. Лагідний. Ніжний. Худий. Опасистий. Блондин. Брюнет. Шатен. Мрійник. Загубив своє «я» і шукає його, як Дон-Квізано. Шукав, і опинився в обіймах старої просвітянської літератури, й кинувся на боротьбу з нею. Розклавіатурився... Роздерся на дві половини: одна б'ється з просвітянською літературою, а друга стоїть перед обличчям неоспіваного пролетаріату. Перше половина жоната, друга – парубок. Третя його половина дульцінує життя то в один бік, то в другий, то спереду, то ззаду».

2. Прокоментуйте слова Івана Дніпровського. Про кого можна так сказати?

Шипами й тернами повитий

Холодний, лисий, темний шлях

Прослався їм. Як знамениті

Письменники, що страшно так

Життя і труд кохали палко –

Вони згубили ясний шлях

І з храму муз пішли ми...

3. Прокоментуйте слова Євгена Маланюка: «Здається, що навіть у самому музично скомплікованому, новаторсько-виключному, якомусь аж скрипково-віртуозному стилі новель Хвильового звучить жагучий протест суверенно-державної психіки нового Українця проти колоніально-провінціальної всеукраїнської Енквіщини».

4. Поясніть слова Михайла Могиллянського про перші памфлети Хвильового: «У кімнаті, де було так душно, що дихати ставало важко, раптом відчинено вікна, і легені разом відчували свіже повітря».

5. Подумайте, чому Микола Зеров характеризує памфлети Хвильового як «крик серед опівночі в якимсь глухим окопі»?

6. Прокоментуйте слова Євгена Маланюка: «Здається, що навіть у самому музично скомплікованому, новаторсько-виключному, якомусь аж скрипково-віртуозному стилі новел Хвильового звучить жагучий протест суверенно-державної психіки нового Українця проти колоніально-провінціальної всеукраїнської Енквіщини».

Література

1. Абліцов В. Хвильовий Микола. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2013. Т. 10 : Т – Я. С. 364. 784 с.
2. Бондаренко Ю. Феноменальна та рутинна історія у прозі Миколи Хвильового: зони конфлікту і небезпек. *Слово і час*. 2009. № 2. С. 74-81.
3. Голобородько В. Силуети інтелектуального лідера. *Укр. літ. в загальноосв. школі*. 2012. № 9. С. 2-6.
4. Донцов Д. Микола Хвильовий. Українське слово: хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : у 4 кн. Кн.1. К., 1994.
5. Жулинський М. Талант, що прагнув до зір. Хвильовий М. Твори : у 2 т. – К. : Дніпро, 1990. Т. 1 : поезія. Оповідання. Новели. Повісті / Упоряд. М. Жулинського, П. Майдаченка; Передмова М. Жулинського. 650 с. С. 5-43.
6. Ковальчук О. Микола Хвильовий і кубізм. «Я (Романтика)». *Літературний Чернігів*. 2017. № 2. С. 151-156.
7. Ковальчук О. *Світ як «голос пристуності» (поезія та проза Миколи Хвильового)*: монографія. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 146 с..
8. Плющ Л. Його таємниця, або «Прекрасна ложа» Хвильового. К. : Факт, 2006. 872 с.
9. Свєрбілова Т. Російська культура як «інший» у спадщині М. Хвильового. *Слово і час*. 2009. № 1. С.12-14.
10. Сіробаба М. Лірика М. Хвильового: злам автохтонної свідомості. *Слово і Час*. 2016. № 10. С. 44-52.
11. *Сумщина в історико-філологічному вимірі*: монографія / за заг. ред. Н. Кириленко. Суми, 2021.
12. Хвильовий Микола. Повне зібрання творів: у п'яти томах / за заг. ред. Р. Мельникова. К., 2018.

13. Хвильовий М. Санаторійна зона : повісті, оповідання, роман / передм., комент. М. Г. Жулинського. Харків : Фоліо, 2017. 379 с.

Практичне заняття № 10 (2 год)

Тема. Доля творчої постаті Б. Антоненка-Давидовича на тлі історії української літератури.

Теоретичні питання:

1. Доля творчої постаті Б. Антоненка-Давидовича на тлі історії української літератури.
2. Проблема впливу революційних перетворень на долі людей у повісті «Смерть».
3. Історія виникнення збірки «Сибірські новели». Літературні портрети людей своєї доби у збірці.
4. Творчість Б. Антоненка-Давидовича в контексті НУШ.

Практичне завдання:

1. Прокоментуйте слова письменника: *«...література наша – це не шлях до легкої слави, не спосіб заробітку і не розвага на дозвіллі, а чесне служіння народові, народному ділу, народній ідеї».*
2. Прокоментуйте слова Б. Антоненка-Давидовича: *«Взагалі, в літературі тепер настанова – писати «виробничі» та «колгоспні» романи, до чого я аж ніяк не мастак. Ну, що ж – доведеться писати «для вічності», відкладаючи написане в папку «Як умру, то прочитайте...»*
3. Як ви розумієте слова автора: *«Ми не обираємо час, у якому живемо, час обирає нас...»*

Самостійна робота

Теоретичні питання:

1. Мово- й літературознавчі праці Б. Антоненка-Давидовича: збірки статей «Про що і як» (1962), «В літературі й коло літератури» (1964), літературно-критичні й теоретичні нариси «Здалека й зблизька» (1969), роздуми над культурою української мови «Як ми говоримо» (1970). Спогади про С. Васильченка, Є. Плужника, Б. Тенету, М. Рильського, В. Сосюру, процес СВУ.
2. Своєрідність мистецької палітри письменника.
3. Гнат Михайличенко – письменник і політичний діяч. Проблематика твору «Блакитний роман».

Практичне завдання:

1. Прокоментуйте слова Б. Антоненка-Давидовича із тюремних віршів:
Вже кінчається день, і немає вогнів,

Щоб здолати темряву ночі,
 Скоро, скоро вже смерть затамує мій біль
 І закриє натруджені очі.
 Та я чую вже гуркіт далеких подій,
 Де звитяжці не знатимуть спину.
 Де з могили, з руїни, із мрій
 Піднесуть до життя Україну.

2. Прокоментуйте слова Л. Бойка: «Автор свідомо уникає незвичних порівнянь чи ефективних велемовних фраз, щоб мимоволі не одвертати читацької уваги від суті оповіді... Вся увага митця зосереджена на тому, як би найощадливіше, а водночас якомога точніше, повніше й виразніше донести до читацького серця та розуму головну думку, провідну ідею; полонити нашу увагу предметом своєї розповіді». Про кого йде мова? Доведіть на прикладі творів.

3. Прочитайте роман Докії Гуменної «Діти Чумацького Шляху», героєм якого є Б. Антоненко-Давидович.
всеукраїнської Енківщини».

4. Проаналізуйте статті В. Петрова про Г. Михайличенка.

Література

1. Антоненко-Давидович Б. Вибрані твори : збірка / [упоряд. Б. Тимошенко]. Київ : Книга, 2016. 422 с.
2. Антоненко-Давидович Б. Вибрані твори / упор., передм. О. Ткаченко. К., 2006. 335 с.
3. Антоненко-Давидович Б. Прочитайте после моей смерти / пер. с рус. яз. Я. Голуб. Л., 2002. 275 с.
4. Антоненко-Давидович Б. На шляхах і роздоріжжях: Спогади. Невідомі твори / Упор. Б. Тимошенко. К., 1999. 287 с.
5. Антоненко-Давидович Б. Смерть. Сибірські новели. Завищені оцінки / Вступне слово Л. Бойка. Київ : Видавництво гуманітарної літератури, 2005. 559 с.
6. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. 4 вид., перероб і доп. К., 1997. 335с.
7. Бойко Л. З когорти одержимих: життя і творчість Б. Антоненка-Давидовича в літературному процесі ХХ ст. 2 вид. К., 2004. 581 с.
8. Бойко Л. Лицар правди і добра. Антоненко-Давидович Б. Смерть. Сибірські новели. Завищені оцінки. К. : Видавництво гуманітарної літератури, 2005. С. 5-38.
9. Бойко Л. Подвижник духу : документи і факти з життя Бориса Антоненка-Давидовича. К., 2003. 391 с.
10. Голуб Я. Мій батько – Борис Антоненко-Давидович: спогади. 2 вид., доп. Полтава, 1995. 293 с., фот.

11.«Підуть і правнуки...» : Спогади про Б. Антоненка-Давидовича. Світличний І., Світлична Н. Із живучого племені Дон Кіхотів. К. : Грамота, 2008. С. 535-553.

10.Привалова С. Життя і творчість письменника-земляка Б. Антоненка-Давидовича. *Укр. літ. в загальноосв. шк.* 2003. № 1. С. 37-42..

13.Фурсова Л., Локоть А. Б. Антоненко-Давидович. *Укр. літ в заг. шк.* 2006. № 6.

10. Юренко О. Михайличенко Гнат Васильович. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2009. Т. 6 : Ла – Мі. С. 688.

Практичне заняття № 11 (2 год)

Тема. Гумористично-сатиричні твори письменників-земляків. Остап Вишня – майстер сатири і гумору. Тематичне розмаїття усмішок.

Теоретичні питання:

1. Життєвий і творчий шлях Остапа Вишні. Роль української діаспори у визволенні його зі сталінського концтабору. Моральний максималізм Остапа Вишні («*Треба людину любити більше, ніж самого себе*» (Остап Вишня)).

2. О. Вишня – зачинатель жанру усмішки. Тематичний діапазон усмішок. Проблематика творів. Традиції класиків (М. Гоголя, Т. Шевченка, І. С.-Щедріна, І. Франка, Л. Мартовича, А. Чехова). Художні типи в усмішках митця. Естетичний ідеал письменника (його уявлення просправедливийсоціальний лад, гармонійно розвинену людину, стосунки між людьми):

- Збірки 20-30 років: «Діли небесні», «Вишневі усмішки сільські», «Реп'яшки», «Вишневі усмішки кооперативні», «Вишневі усмішки закордонні» та ін.

- «Вишневі усмішки кримські» (1925) та їх місце у творчому доробку автора.

- Творчість О.Вишні воєнного й повоєнного часу: збірки «Самостійна дірка» (1945), «Зенітка» (1947) та ін.

- Утвердження ідеї гармонії людини і природи у збірці «Мисливські усмішки» (1954), «Як варити і їсти суп із дикої качки» (1945), «Вальдшнеп» (1945).

- Осудження великодержавного шовінізму та малоросійської закоплексованості в гуморесках («Чухраїнці» (1926), «Чукрен»).

3. Особливості ідіостилю усмішок О.Вишні:

- своєрідне поєднання гумору й лірики, колоритність сатири, тонка іронія, що часто прозирає за личиною удаваної простоти, невимушеність авторської оповіді, в яку органічно вкраплені жваві діалоги, пейзажні картини.

- розширення жанрових обріїв гумору й сатири у творчості письменника – майстра гумористичного оповідання, анекдоту, своєрідного

жанру усмішки та її модифікації (усмішка-замальовка, усмішка-портрет, усмішка-рецензія).

4. Остап Вишня та Василь Чечвянський.
5. Вивчення творчості Остапа Вишні в школі.

Практичне завдання:

1. Як ви розумієте слова М. Рильського стосовно автобіографічного оповідання Остапа Вишні «Моя автобіографія»: *«Тут – увесь Вишня: любов до життя, любов до людини, іронія до отого «щасливого» дитинства...»*

2. Прокоментуйте слова: *«Коли ходить про сатиру, то замість Гайне, Свіфта, Рабле, що, відкидаючи якусь ідею, нищили її цілу, з голови до п'ят, – знаходимо... Остапа Вишню, дотепного, талановитого, але до дрібничок «літературного обивателя», як казав Щедрин, «непреклонного облічителя ісправніковской неосновательности і городніческого заблужденія», протестанта проти «маленьких вад механізму» (Дмитро Донцов).*

3. Що мав на увазі О.Вишня, коли писав: *«Все життя гумористом! Господи! Збожеволіти можна від суму!»* (Остап Вишня. «Думи мої, думи мої...»); посмертна публікація уривків із передсмертного щоденника Остапа Вишні).

4. Прокоментуйте слова М. Рильського: *«Він світив, як сонце, до нього «тяглися», як до сонця. Він умів і гримітти, як грім. І того голосу боялися усі плазуни й негідники».*

5. Прокоментуйте слова О. Вишні: *«Просто не любив я печальних лиць, бо любив сміятися. Не переносив я людського горя. Давило воно мене, плакати хотілося... Я народний слуга! Лакей? Ні, не пресмикався! Вождь? Та Боже борони!.. Пошли мені, доле, сили, уміння, талану, чого хочеш, тільки щоб я хоч що-небудь зробив таке, щоб народ мій у своїм титанічнім труді, у своїх печалях, горестях, роздумах, ваганнях, щоб народ усміхнувся!.. щоб хоч одна зморшка його трудового, задумливого лиця, щоб хоч одна зморшка ота розгладилася!»*

6. М. Хвильовий писав: *«Усмішки» Остапа Вишні я полюбив. Полюбив їх за те, що вони ароматні, за те, що вони ніжні, за те, що вони жорстокі, за те, що вони смішні й водночас глибоко трагічні».* Доведіть цю думку на прикладах творів.

7. Прокоментуйте слова Миколи Мащенка (народний артист УРСР) про його художньо-документальний фільм «Остап Вишня»: *«Це буде фільм-роздум, з якого постане доля талановитої, гордої, чесної людини, яка потрапила під страшний прес сталінського беззаконня. Це буде твір про найсвітлішу «усмішку». Про нашу совість за ґратами...»*

8. *«Остап Вишня – письменник суто народний, народний у найкращому і найглибшому розумінні слова»,*– писав Максим Рильський. Доведіть це на прикладах творів митця.

9. Розробіть схему-алгоритм до характеристики образів однієї з гуморесок митця (на вибір).

Самостійна робота

Теоретичні питання:

1. Гумористичні твори письменників рідного краю. Особливості творчості

- П. Ключини («Байки» (1955); «Кропива» (1957); «Лев, Осел та Заєць» (1959); «Нові байки» (1960); «Пшениця і Кукіль» (1961); «Солов'ї та Жаби» (1964); «Муха на пасіці» (1965); «Ведмідь гне дуги» (1967); «Свиня в саду», «Завзяті рогачі» (обидві – 1968); «Краплини барв земних» (1974));

- В. Чечвянського (Зб. гуморесок: «Царі природи» (1928), «Ех, товариші...» (1928), «Кадило» (1929), «Між іншим» (1929), «Оздоровлення апарату», «Оскуденіє», «Переливання крові» (1929), «Фактор» (1930), «Не вам кажучи», «Пародії», «Республіканці» (1930), «Нещасні» (1933), «Учителю – путьовку!» (1934), «Вибрані гуморески», «М'який характер» (1959));

- Петра Гришка («Квач і Скрипка» (1980), «Рябко в заступниках» (1992), «Гаманець під слідством» (1994);

- Михайла Прудника (кн.: «Що скаже Люся?» (1983), «Дорогоцінна гуля» (1983), «Репетитор для генія» (1986), «П'єдестал напрокат» (1988), «Бестселер» (1989);

- Григорія Єлишевича («Не проспіваний романс», «Нацькований Рябко», «Лає мафію народ», «Уроки малого Коки», «Щоб сміялись друзі...», «Записки смертного», «З народом заодно», «З усмішкою і любов'ю»).

Практичне завдання:

1. Потрактуйте значення літературознавчих термів: *гумор, сатира, іронія, сарказм*. Проілюструйте прикладами з текстів.

2. Прокоментуйте слова видатних осіб про сміх. Як їх можна віднести до гумористів нашого краю? Соломон: *«Як міль – одягові, а черв'як – дереву, так печаль шкодить серцю людини»*, – застерігав він людей. *Засміятися щирим, світлим сміхом може лише глибока, добра душа* (М. Гюго); *«Веселим будь і не сумуй – і втримаєшся на цьому світі»* (Омар Хайям).

2. Дослідіть особливості гумору Остапа Вишні (багатства відтінків і барв комічного; мова усмішок; своєрідність викладу дій; мудрий, іронічно погляд оповідача на порушені проблеми тощо). Залучіть до аналізу твори письменника.

3. Остап Вишня, коли «волею судеб» «зробився» письменником, то свідомо думав про одне: *«Я – слуга народний! І я з того гордий, я з того щасливий!»*. Прокоментуйте думку митця.

4. Розкрийте питання: Остап Вишня в оцінці критиків.

5. Прокоментуйте думку Олесея Гончара: *«Розум він мав вольтерівської гостроти, викривач він був незрівнянний та визначальним було: ніжність, душевність, поетичність»*.

6. Як ви розумієте вислів Г. Єлишевича: *«...я не пишу... я співаю, коли співається мені!»*

6. Вивчіть напам'ять 3 вислови про гумор та запропонуйте власний.

- Сміху, як закоханості, не навчиш. Сміх – натхнення.
- Сміх – це сонце: воно проганяє зиму з людського обличчя.
- Гумор – це рятувальний круг на хвилях життя.
- У ворота того, хто сміється, входить щастя.
- Скаржитися на неприємну річ – це подвоювати зло, сміятися з неї – це нищити його.
- Гумор і поезія є золотими воротами до всього чесного, благородного, прекрасного.
- Як міль – одягові і черв'як дереву, так печаль шкодить серцю людини.
- Сміятися не гріх над тим, що видається нам смішним.
- Писати краще сміючись, ніж зі сльозами, бо сміх – особлива прикмета людини.
- Сатира – своєрідне дзеркало, в якому кожен, хто дивиться в нього, звичайно пізнає обличчя всіх, крім свого.
- Людського сміху боїться кожен, навіть той, хто вже нічого не боїться.
- Сміх велике діло: він не віднімає ні життя, ні маєтку, але перед ним винуватець – як зв'язаний заєць.
- Засміятися щирим, світлим сміхом може тільки глибока, добра душа.
- Гумор веселить, а сатира витвержує.
- Тільки той гумор житиме, який виник на основі життєвої правди... Багатьом невтямки, що це вимагає від гумориста такої ж здатності бачити, аналізувати, розуміти, яка потрібна авторам серйозних книг.
- Таємне джерел гумору не в радості, а в сумі: на небесах гумору немає.
- Всяка сатира, яка кусається, багата на мораль.
- Якщо в людини немає почуття гумору, то має бути принаймні почуття, що в неї немає почуття гумору.
- Сатира ніколи не може скласти іспиту: в журі сидять її об'єкти.
- Сміх не тільки ознака сили, але й сама сила.
- Сміх – великий санітар. Зробити щось смішнішим – це значить, поранити найжиттєвіший нерв. Сміх сміливий, сміх блюзнірський, сміх вбиває отруєними стрілами.
- У кожній моралі немає ліків дієвіших, сильніших, ніж виставлення на людське око смішного.
- Дорослим ви стаєте того дня, коли будете по-справжньому посміхатися... над собою!..
- Сміх – це критична сила, яка стільки ж заперечує, скільки й стверджує.
- Коли людина сміється, вона зла не робить.
- Гумор переносить душу через безодню і навчає її грати зі своїм героєм.
- Найвеселіший сміх – це сміятися з тих, хто сміється з тебе.
- Усміхнися над своїми прикрощами – гіркота їхня щезне. Усміхнися над своїм супротивником – щезне його злість. Усміхнися і над своєю злістю – не буде і її.
- Якщо ти усміхнешся світові, він відповість посмішкою.

➤ Гумор не вирішує ніяких питань, але допомагає їх вирішити (<http://www.uznaem-kak.ru/yakshho-ti-usmixneshsya-svitovi-vin-vidpovist-usmishkoju-ya-rajnis/>).

Література

1. Василь Чечвянський – колумб українського гумору і сатири. URL: <http://svitlytsia.crimea.ua/index.php?section=article&artID=5776>
2. Вертіль О. Сто років тому народився байкар Павло Ключина. *Урядовий кур'єр*. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/100-rokiv-tomu-narodivsya-bajkar-pavlo-klyuchina/>
3. Геренко С. Виграє той, хто сміється, він з удачею не розминеться. *Сумщина*. 2002. 16 листопада.
4. Геренко С. Велика сила щирого сміху. *Сумщина*. 2005. 30 листопада.
5. Губар О. Остап Вишня сміється. Сімферополь : Доля, 2000. 20 с.
6. Губенко-Маслюченко В. «У Михайла Кіндратовича Губенка...» / Підгот. Д. Нестеруком. *Українська культура і життя*. 2009. №45, 16-23 листопада. С.27.
7. Долина Н. «Вишневих» вам усмішок! *Урядовий кур'єр*. 2009. № 13.
8. Дорошенко В. Шевченкові джерела ранньої творчості Остапа Вишні. Слово про Шевченка. Х. : Основа, 1998. С. 66-76.
9. Єлишевич Г. Український гуморист із Сумщини. URL: <https://piliryurik.com/maistry-humoru/459-2011-10-27-05-36-45>
10. Заїкіна Н. Сміх не гріх. Особливо на «Вишневих усмішках». *Сумщина*. 2008. 5 грудня.
11. Зуб І. Вишня Остап. Енциклопедія сучасної України. Т. 4. К., 2005. С. 482-483.
12. Івахненко І. Життєва сила сміху. *Вишневий цвіт*. 2006. 1 грудня.
13. І сміх, і сльози, і любов Остапа Вишні. Цалик С., Селігей П. Таємниці письменницьких шухляд : детективна історія української літератури. К. : Наш час, 2010. С. 224–279.
14. Кручко Н. Чудотворці українського сміху: Остап Вишня, Степан Олійник: 6 кл. *Укр. мова і літ*. 2004. Ч.38. С.5-7.
15. Лавріненко Ю. Остап Вишня. Українське слово: хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. Книга перша. К., 1994. С. 480-487.
16. Лифар В. Жарти замовляли? *Сумщина*. 1992, 16 трав.
17. Панасюк Н. Великий сміхотворець Остап Вишня: 6 кл. *Укр. мова і літ*. 2004. Ч.35. С. 26-28.
18. Прудник М. URL: <http://static.rada.gov.ua/intranet/ukrzmi/human/0174496.htm>
19. Троценко В. Скаже, як зав'яже. *Сільс. горизонти*. 1994, 27 груд.
20. Шукайло В. А у Груні – вишня цвіте. *Літературна Україна*. 2002. 5 грудня.
21. Юркова О. Вишня Остап. Довідник з історії України. 2-е видання. К., 2001. С.111.

22. Юркова О. Вишня Остап. Енциклопедія історії України / Редкол.: В. Смолій (голова) та ін. НАН України. К. : Наукова думка, 2003. Т. 1. С. 521-522.

Практичне заняття № 12 (2 год)

Тема. Іван Багряний.

Теоретичні питання:

1. Драматизм долі митця. Світоглядні позиції І. Багряного в літературному процесі. Початок творчого шляху. Харківський період творчості.
2. Автобіографічність, гуманістичний пафос, життєствердний мотив, неоромантичність індивідуального стилю І. Багряного. Екзистенційна тенденція в його творах.
3. Художня рецепція І. Багряним тоталітарного режиму в СРСР («Сад Гетсиманський», «Людина біжить над прірвою»).
4. Жанр авантюрного роману («Тигролови»). Символіка твору. Оптимізм. Неоромантизм.
5. Публіцистика письменника.
6. Вивчення творчості І. Багряного в школі.

Практичне завдання:

1. Прокоментувати слова І. Багряного:
Ми є. Були. І будемо ми.
Й Вітчизна наша з нами.
2. Написати роздум за творами І. Багряного «Людина – це найвеличніша з усіх істот...»
3. Прокоментуйте слова Максима Колота з твору «Людина, яка біжить над прірвою»: «Я буду вмирати, та... буду змагатись і квапитись хапати іскри сонця, відбитого в людських очах, шукаючи прірви в безсмертя...».
3. Прокоментуйте слова Фрея із роману «Сад Гетсиманський»: «Воля слітих мільйонів ламалася об волю авангарду, який знав краще, чого тим мільйонам треба».
4. Прокоментуйте твердження Юрія Шереха про роман «Тигролови», де він зазначає, твір «український всім своїм духом, усім спрямуванням, усіми ідеями, почуттями, характерами».
5. Опрацювати памфлет І. Багряного «Чому я не хочу повертатися до СРСР?»

Самостійна робота

Теоретичні питання:

1. Особливості ліро-епосу І. Багряного (поєми «Аве, Марія», «Гуляй-поле», роману у віршах «Скелька»).
2. Біблійні мотиви, традиція неоромантичних творів Дж. Конрада, Р. Кіплінга, Дж. Лондона, національного фольклору у творчості І. Багряного.

3. Проблематика лірики митця («В поті чола» (1929), «До меж заказних» (1929), «Золотий бумеранг» (1946), «Пісні»).

4. Своєрідність літератури для дітей («Казка про лелек та Павлика-мандрівника» (1943), «Колискова» (1955), «Телефон» (1956)).

Практичне завдання:

1. Обґрунтуйте думку В. Гришка про домінуючу тему-ідею доробку митця:

«Тріумфу людської гідності на іспиті людини в межовій ситуації боротьби й страждань серед нелюдськості підневільної дійсності, а всі його романи – це твори про позитивного героя в справжньому розумінні героїчного, як велично-людського, протиставлення сил пануючого зла».

2. Поясніть життєвий принцип *«ліпше вмерти біжучи, ніж жити гниючи»*, який простежується у романі «Тигролови» Івана Багряного.

3. Простежте символіку романів І. Багряного.

4. Юзеф Лободовський твердить, що *«Сад Гетсиманський» перевищує силою вислову все, що дотепер на цю тему було написано, з другого ж боку – є виразним свідченням глибокого гуманізму автора, що на самому дні пекла зумів побачити людські прикмети навіть у найозвіріліших осібняків»*. Підтвердіть або спростуйте думку науковця.

Література

1. Багряний І. Автобіографія: з листів Івана Багряного до Дмитра Нитченка. *Слово і час*. 1994. № 2. С. 9-12.
2. Багряний І. Публіцистика: Доповіді, статті, памфлети, рефлексії, есе. К.: Смолоскип: Фундація ім. Івана Багряного, 1996. 350 с.
3. Багряний І. Атом серця: Укр. поезія першої половини ХХ ст. / Упоряд., передм., приміт. Ю. Коваліва. 2-ге вид. К., 1993. С. 196.
4. Балаклицький М. *«Нова релігійність» Івана Багряного* : монографія. К. : Смолоскип, 2005. 167 с.
5. Бондаренко Ю. Як осягнути «терни» зірки Івана Багряного. *Дивослово*. 2012. № 8. С. 26-28.
6. Братусь М. Кольористичний епітет як ознака тоталітарної доби: (на матеріалі творів І. Багряного). *Дивослово*. 2001. №5. С. 14 – 15.
7. Гайовий Г. Історичні уроки Івана Багряного: творча лабораторія і політична психологія великого українця. *Освіта України*. 2002. 26 листоп. С. 12.
8. Галич О. *Історія вітчизняного та світового літературознавства*: посібн. Ч.ІІІ. Луганськ: ЛДПУ ім. Т. Шевченка, 2000. 143 с.
9. Дзюба І. Публіцистика Івана Багряного. *Сучасність*. 1992. № 4. С. 64 – 70.
10. Іванець Т. Інтерпретація аспектів національної ідеї в публіцистиці Івана Багряного. *Соціальні комунікації*. 2011. № 1. С. 55-58.
11. Кириленко Н. Вивчення творчості І. Багряного в школі. *Педагогічні науки*. Суми : СумДПУ, 2006.

12. Качуровський І. Деякі міркування над книжками віршів Багряного. *Лекції, доп., ст., есеї, розвідки*. Мюнхен, 2002. С. 499-505.
13. Клещова О. Стилїстика фразеологічних одиниць у публіцистиці І. Багряного. *Вісн. Луган. ун-ту*. 2004. № 11. С. 123 – 131.
14. Колощук Н. Іван Багряний в контексті європейського модернізму. *Міжнародна наукова конференція «Українська література в загальноєвропейському контексті»*. Мін-во освіти і науки України. Ужгород. ун-т. – Ужгород, 2002. С. 108-114 (*Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: вип.5*).
15. Колощук Н. Мотив зради в романах Івана Багряного. *Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство* : зб. наук. праць. Рівнен. держ. ун-т. Рівне, 2005. Вип. VI. С. 134 – 144.
16. Клочек Р. *Романи І. Багряного «Тигролови», «Сад Гетсиманський»*: навчальний посібник. Кіровоград, 1998. 214 с.
17. Кравченко Л. Вивчення творчості Івана Багряного. *Шкіл. б-ка*. 2003. № 4. С. 46-55.
18. Кремінь Т. Художня рецепція філософії екзистенціалізму в прозі Івана Багряного. *Вісник Ужгородського університету*. 2008. № 19. С. 55-58.
19. Куцевол О. Українська людина над прірвою тоталітарних режимів ХХ століття. *Укр. літерат. в ЗОШ*. 2011. № 11. С. 45-47.
20. Михида Л. Топос міста у прозі І. Багряного. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2010. № 20 (207). С. 83-87.
21. Нитченко Д. Літературна спадщина Івана Багряного. Багряний І. *Листування, 1946 – 1963* : у 2-х т. К., 2002. Т. 1. С. 9 – 25.
22. Рудь І. Боротьба людини зі світом п'їтьми і пекла: (за романами І. Багряного). Нас не зітруть із рубрики: вивчаємо творчість Івана Багряного. Х., 2003. С. 43 – 47.
23. Савків Л. «За мудрість і любов, за скривджених і вбогих...» : про письм. І. Багряного. *Свобода*. 2001. 20 жовт.
24. Савченко З. «Романтика вітаїзму» (активний романтизм) в українській прозі першої половини ХХ століття : автореф. на здоб. ст. канд. філол. наук / З. Савченко; НАН України. Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. К., 1999. 20 с.
25. Скорина Л. Література та літературознавство української діаспори : курс лекцій. 2-е вид. Черкаси : Брама – Україна, 2005. 384 с.
1. Сподарець М. Ідеї Г. Сковороди в творчості І. Багряного. Сковорода Григорій: ідейна спадщина і сучасність / Відп. ред. І. Стогній. К., 2003. С. 473 – 480.
2. *Сумщина в історико-філологічному вимірі*: монографія / за заг. ред. Н. Кириленко. Суми, 2021.
26. Турута Т. *Вивчення творчості Івана Багряного в школі*: посіб. для вчителя. Тернопіль : Підручники. Посібники, 2000. 80 с.
27. Уліщенко А. Система уроків за творчістю І. Багряного в 11 класі. *Укр. мова і л-ра в загальноосв шк.* 2001. № 1. С. 36 – 47.
28. Шугай О. *Іван Багряний або Через терни Гетсиманського саду*. К., 2010.

Практичне завдання № 13 (2 год)

Тема 13. Микола Лукаш – український перекладач, літературознавець, мовознавець і поліглот.

Теоретичні питання:

1. Доля і творчість.
2. Микола Лукаш – майстер перекладу.
Особливості перекладу «Фауста» Гете архаїчною українською мовою XVII – XIX століть.
3. Сильові особливості перекладів українською мовою «Мадам Боварі» Флобера, лірики Шіллера, «Декамерон» Бокаччо, «Бал в опері» Юліана Тувіма. М. Лукаш – Лауреат премії імені Максима Рильського за переклади на українську мову «Декамерона» Дж. Боккаччо, «Фауста» Й.-В. Гете, «Мадам Боварі» Г. Флобера та ін.
4. Щорічна премія імені Миколи Лукаша – Ars Translationis (українсько-французька літературна премія імені Миколи Зерова «за найкращий український переклад із французької літератури»). Лауреати премії.

Самостійна робота

Теоретичні питання:

1. Анатолій Давидов – український письменник. Заслужений працівник культури УРСР (1988), лауреат літературних премій. Індивідуальний стиль автора у творах для дітей «Ширшає виднокруг» вийшла 1967, «Сонячні вершники» (1969), «Експедиція „Суничка“» (1971), «Катамаран» (1974), «Голубий патруль» (1974), «Без креслень і кельми» (1975), «Знай, люби, бережи» (1979), «Скарб» (1980), «Сонечко спить у дзвониках» (1986), «Озивайко» (1987), «Не так вже й тісно на Землі» (1987), «Пригоди Озивайка», «Цілющий камінь», «Про Озивайка, лісовий люд та їхні незвичайні пригоди» та ін.

Премія імені Лесі Українки (1987) за збірку оповідань «Сонечко спить у дзвониках». Премія імені Олени Пчілки (1999) за збірку «Цілющий камінь».

2. Леонід Смілянський – український письменник, літературний критик, драматург та кіносценарист. Член літературних груп Гарт, ВУСПП і «Молодняк. Основні мотиви творів..

Воєнні мотиви. Міліарні повісті. Лірико-романтична манера. Символізм.

Повість «Софія». Оцінка Л. Новиченка у передмові до видання «Л. Смілянський. Золоті ворота. Роман. Повісті. Новели» (К., 1991).

Повість «Сашко».

Історико-біографічна тематика у творчості. Повість «Михайло Коцюбинський» (1939), роман у двох книгах «Поетова молодість» (кн. I – 1960, кн. II – 1963) про Т. Шевченка.

Драматична творчість. П'єси про Лесю Українку «Червона троянда» (1955) і про Франка «Мужицький посол» (1956).

Роман «Євшан-зілля».

Природа і людина в оповіданні «Лідер».

3. Особливості вивчення творчості А. Давидова та Л. Смілянського в школі.

Практичне заняття № 14 (2 год)

Тема 14. Дмитро Білоус – український поет, перекладач, літературний критик, громадський діяч.

Платон Воронько – український поет, письменник, публіцист, драматург.

Теоретичні питання:

1. Д. Білоус – автор збірок гумору та сатири, книжок для дітей, статей, літературних 1. про творчість українських письменників.
2. Тематичне багатство творчості («Осколочним» (збірка гумору та сатири), «Веселі обличчя» (збірка гумору та сатири), «Вічно жива», «Диво калинове» (збірка), «Хліб і слово», «Чари барвінкові» (збірка)).
3. Етапи літературної творчості П. Воронька. Народнопісенні мотиви лірики. Збірки «Весняний грім» (1947), «Великий світ» (1948), «Славен мир» (1950), «Обов'язок» (1955), «Моя Гуцульщина» (1956), «Драгі друзарі» (1959) та інші.
4. Книжки для дітей («Казка про Чугайстра»).
5. Героїка та трагізм творчості 2 періоду: «Солдат», «Могила генерала Руднева», «Пісня про Лівшу», «Вдень накувала зозуля», «Ой, ганьба!», «Пісня ветерана», «Винесла відерце за ворота» та ін.
6. Любовна тематика: «Мені приснилась та білява», «Зустріч», «Тільки згадка торкнеться рукою», «Я не шукав кохання», «Є почуття такі прозорі» тощо. Пісні «Коні вороні», «Ходімо, кохана, у ліс», «І чого тікати».
7. Ліро-епос: поеми «Безсмертя» (1945), «Ярославна» (1945), «З Німеччини в Чернечину» (1945), «За всі літа розлуки» (1945–1962), поема-легенда «Стояни».
8. Лірика 60-80-х: книги лірики і поем: «Мирний неспокій», «Через гони літ» (1960), «Гнівом Африка клекоче» (1961), «Коли я в Київ повертаюсь» (1962), «Скресання» (1967), «Поки живий – іду», «У світлі блискавиць» (1968), «Повінь» (1970), «Здвиг-земля» (1976), «Узьмінь» (1979), «Батькові долоні», «Совість пам'яті» (1980).
9. Вивчення творчості Д. Білоуса в школі.

Практичне завдання:

1. Вивчити і зробити аналіз віршів Д. Білоуса «Диво калинове», «Якщо з українською мовою...».
2. Проаналізувати поезію П. Воронька «Як пахне хліб».

Самостійна робота

Тема. **Олекса Ющенко – український поет і журналіст.**

Теоретичні питання:

1. Особливості збірок поезій: «До рідної землі» (1945), «Моя весна» (1949), «Сонячна дорога» (1950), «Над широким Дніпром» (1951), «Джерело» (1953), «Зорі миру» (1954), «Цвіт дружби» (1954), «У коханні признаюсь» (1956), «Люди і квіти» (1959), «Так починалось життя» (1960), «Краса землі» (1962), «Шляхи близькі, шляхи далекі» (1963), «Шевченко йде по світу» (1964), «Материне сонце» (1965), «Вирій» (1969), «Сповідь» (1971), «Рідні зорі» (1972), «Слово до друзів» (1976), «Будуть пташки прилітати» (1979), «Тиша в росянім вінку» (1981), «В пам'яті моїй» (1986), «Висока хвиля» (1989), «Після осені й зими» (2002), «Гомери України» (1997).
2. Книжки для дітей: «Весна і літо» (1956), «Сонячний світ» (1967), «В гості до бабусі» (1970), «Побувайте на Десні» (1974), «Будуть пташки прилітати» (1979), «Від журавлів до журавлів» (1981).

Практичне завдання:

1. Зробити повний аналіз 1 поезії О. Ющенко.

Література

1. Бурбела В. [Білоус Дмитро Григорович](#). [Енциклопедія сучасної України](#): у 30 т / ред. кол. [І. М. Дзюба](#) [та ін.]; [НАН України, НТШ](#), Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. К., 2003. Т. 2 : Б – Біо. С. 835.
2. Герасимова Г. Білоус Дмитро Григорович. [Енциклопедія історії України](#): у 10 т. / редкол. : [В. А. Смолій](#) (голова) та ін. ; [Інститут історії України НАН України](#). Київ : [Наукова думка](#), 2003. Т. 1 : А – В. 688 с. С. 29.
3. Герасимова. Г. [Воронько Платон Микитович](#). [Енциклопедія історії України](#): у 10 т. / редкол.: [В. А. Смолій](#) (голова) та ін. ; [Інститут історії України НАН України](#). К. : [Наук. думка](#), 2003. Т. 1 : А - В. С. 635. 688 с.
4. Горлач Л. [Воронько Платон Микитович](#). [Енциклопедія сучасної України](#): у 30 т / ред. кол. [І. М. Дзюба](#)[та ін.]; [НАН України, НТШ](#), Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. К., 2003–2019.
5. Кириленко Н. «Як пахне хліб...». *Літературне краєзнавство*: посібник для студентів-філологів, учителів і учнів шкіл: вид-во 2, доп. / За ред. Л. Горболіс, Н. Каменської. Суми: Сум ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2011. С. 224-236 (автор розділу, с. 224-236).
6. [Рудаков Микола Іванович](#). Автографи майстрів. К. : Міжнародний добротчиний фонд «Українська хата», 2005. 128 с.
5. [Рудаков Микола Іванович](#). Автографи майстрів. К. : Міжнародний добротчиний фонд «Українська хата», 2005. 128 с. С.117-118.

6. Шевченківські лауреати. 1962–2007 : Енциклопедичний довідник / Автор-упор. [М. Г. Лабінський](#); вступ. слова [І. М. Дзюба](#), [Р. М. Лубківський](#). 2-ге вид., змін. і доп. К. : Криниця, 2007. 768 с. С. 67-68.

Практичне заняття № 15 (2 год)

Тема. Сучасна література Сумщини.

Теоретичні питання:

1. Розвиток літературознавства і критики на Сумщині в ХХ-ХХІ ст.
2. Проблематика творчості Михайла Шевченка («Травневе поле», «Близень-світ», «Балади про любов», «В отчому краї», «Глибокий шлях», «Один, прощальний поклик журавля», «Єдина Книга», «...Я ще живу», «Мені на цьому світі не нажитись», «Молитва для двох», «Останній теплохід мого тисячоліття», «Перед горою Чернечою», «Юне дівча обриває ромашку», «Все відходить назавжди», «Вісь»).
3. «Тиха» поезія Володимира Затуливітра (зб. «Теорія крила» (1973), «Теперішній час» (1977), «Тектонічна зона» (1982), «Пам'ять глини» (1984), «Зоряна речовина» (1985), «Полотно» (1986), «Четвертий із триптиха» (2004; 2009), «Чаша жертовна», «Ненаписані пейзажі» (2009), «Тернова гора» (2012).
4. Драматичне відчуття світу у творах Наталки Білоцерківець: від неонародництва до модернізму (зб. «Балада про нескорених», «У країні мого серця», «Підземний вогонь» (1984), «Листопад» (1989), «Алергія» (1999), «Готель Централь» (2004), *Natałka Biłocerkiweć Róża i nóż* (2009), Літературно-критична книжка «У контексті епохи».
5. Олександр Вертіль – український поет, перекладач, журналіст. Творчий доробок («Троянди на пероні» (1990); «Ювілей літа» (1991); «Слобожанська сіль» (1996); «Паморозь» (2004); «Без назви» (2007); «На просторі часу» (2008); «Світило Бурлюка зійшло...»).
6. Основні мотиви поезії Анатолія Гризуна (Десниця», «Розкрилля», «Високосний рік», «Віче», «Космос», «Новотвори», «Третє тисячоліття», «Озимина»). Переклади («Антологія фризької поезії» (у співавторстві), «Хрестоматія з російської поезії ХІХ–ХХ ст.», «Північне сяйво»). Літературознавча та публіцистично-наукова діяльність А. Гризуна.
7. Дисидентський рух на Сумщині. Творість Миколи Данька («Зоряне вікно», «Червоне соло» (1967), «Й сонця прихилив би»), Юрія Царика («Нетипові типи» (сатира і гумор, 1983), «Пісочний годинник» (1993), «Кладка над прірвою» (1998), «І німий заговорив» (новели, оповідання, 2000), «Рабства світу цього» (притчі, 2003), «Поверніться, літа мої» (спогади, роздуми, 2005), «Запрягайте коні в шори» (новели, 2007), «Спалених душ попелища» (повість, 2011), «Моя рятівна соломинка» (2012), «Прощання без прощання» (2014); Анатолія Семенюти («Борг», 2012).
8. Геннадій Петров – український журналіст-дослідник, літературознавець, краєзнавець, бібліограф, громадський діяч.

9. Своєрідність творчості Олександра Педяша («Спадщина» (1985), «Обираю дорогу» (1990), «Дипти» (2005), Рецензії та відгуки на книги:
- Гризун А. Спадщина. *Ленінська правда*. 1985, 29 березня;
 - Хвостенко Г. Рядки, озвучені серцем. *Червоний промінь*. 1985, 16 квітня;
 - Марцінко Б. Уроки, що зобов'язують. *Прапор*. 1986, № 2;
 - Гризун А. Світлий ліро-епос поета. *Червоний промінь*. 1990, 8 вересня;
 - Садівничий В. Прагнення суті. *Друг читача*. 1990, 18 жовтня;
 - Бощенко Н. Дорога в житті. *Перемога*. 1992, 12 лютого.) Григорія Хвостенка;
- Юрія Назаренка («Пролісковий мед», 1990), «Прощання з літом» (1996), «Королівський вінок сонетів» (2004), «Нетипові типи», «Кладка над прірвою, «Рабства світу цього»); Людмили Ромен («На вітрянім вогні» (1994), «Горобина ніч» – колект. зб. «Тороки» (1996), «Мовчать дерева роду...» (1999), «Яблука з неба» (2000), «Білий лебідь – лебідь Чорний» (2005), «Вірую» (2006), «Грім» (2006), «Злюби» (2008), «Гаряча тиша Літа» (2010) та ін.
10. Творча, публіцистична, громадська діяльність письменника Миколи Гриценка. Дитяча тематика у творчості автора. Символіко-філософське наповнення ліричних збірок М. Гриценка «Довго кувати зозулі» (1993), «Білий налив» (1994), «Самар» (1998), «Книжка» (2000), «Голоси на вітрі» (2004), «Живи добром» (2009), «Повернення дощу» (2010), «На зелених іконах дерев» (2014).
11. Молоді поети (Максим Мошик «Затамували подих небеса», Лілея Зоряна (Лілія Лисенко) «Вербова гілочка», Ольга Беляєва «Червоні пахощі гірконого ладану», Юлія Бурковська «Опісля скрип туму», Олег Романенко «Абстиненція», «Злочин Ікара») та письменники Сумщини (зб. оповідань Аркадія Поважного «Останній ветеран», «Печера»).

Практичне завдання:

1. Підібрати літературу з цієї теми, склавши анотацію до кожного джерела.
2. Скласти конспект уроку для 11 класу під час вивчення творчості поета Сумщини.
3. Прокоментуйте слова Віктора Терена про Олександра Вертіля: *«Поезія О. Вертіля – це органічне єднання відвертої і доброї душі з майстерністю митця, – і все це дивовижно українське, сумське – в деталях, у настроях, нюансах...»*.
4. Прокоментуйте слова Ніни Гавриленко:
*Найкрасивіша хата на землі –
Із хврткою, розчиненою навстіж...*
5. Проаналізуйте триптих О. Вертіля «Молитовне» та «Диптих пам'яті Олександра Олесь».
6. Прокоментуйте слова Олексія Дерев'янка:
Чарівна нота – кожна мить,

*Сюди б лиш серце і слова
І – пісня вродиться нова!
Бо найщедріше джерело –
Душі й природи діалог... («Густа, ранкова чистота»)*

7. Прокоментуйте слова
Ю. Назаренка:
*Як думаєш плисти – шануй глибоку воду.
До повноліття зводь звірятко й дитинча,
Земля – до врожаю,
А саджанець – до плоду!
Та поміж головних – найголовніша ціль:
Щоб вічно берегли від глуму і творіння
Твій син, а далі внук...*
8. Проаналізувати переклади Василя Чубура, зокрема роман Л. Костенко «Маруся Чурай» (2003) та збірку «Современная украинская поэзия» (2004).
9. Опрацювати спогади Ю. Царика про В. Затуливітра у кн. «Поверніться, літа мої» (2005).
10. Проаналізуйте притчі Ю. Царика зі збірки «Рабства світу цього».
11. Прокоментуйте слова М. Гриценка: *«Треба сонце шукати всю ніч».*
12. Проаналізуйте збірки О. Педяша «Спадщина» (1985), «Обираю дорогу» (1990) та цикли поезій «Фрески», «Невмирущі герої». Прокоментуйте слова:
*Поосеніло. І наслін
У небо задививсь за плотом.
Достигло все. Лиш зав'язь слів
І досі ще не стала плодом.
А чи тепла не досхочу,
А чи було не вдосталь тиші?
Я зупиняюсь і мовчу,
І чую – в скроню пісня дише.*
13. Опрацюйте поезію О. Вертіля «Пам'яті Олександра Педяша».
13. Прокоментуйте слова:
*Поети довго не живуть
І помирають од любові.
Серця, як вірші свої, рвуть,
Щоб залишитися у Слові.*
14. Прокоментуйте слова Івана Дзюби: *«Поетична мова М. Гриценка наче легка, позбавлена метафоричної напруги, – але часом увесь вірш стає великою метафорою життя».*
15. Вивчіть гімн міста Суми М. Гриценка.
16. Опрацюйте історико-літературні праці Почесного краєзнавця України В. Дудченка.

Самостійна робота

Теоретичні питання:

1. Своєрідність літературної критики Леоніда Новиченка: утвердження системного методу аналізу, увага до індивідуальних особливостей стилю письменника, психолого-філософське осмислення творів («Павло Тичина», «Не ілюстрація – відкриття», «Стиль – метод – життя», «Тарас Шевченко – поет, борець, людина», «Поетичний світ Максима Рильського», «Життя як діяння»).
2. Діяльність літературно-мистецької студії «Орфей».

Практичне завдання:

1. Написати рецензію на книгу Л. Новиченка «Максим Рильський».
2. Проаналізуйте триптих О. Вертіля «Молитовне» та «Диптих пам'яті Олександра Олеся».
3. Прокоментуйте думку М. Гриценка: *«Моє життєве переконання: найбільшою цінністю кожної людини і найбільшим її багатством є... вона сама. Самодостатній людині не страшні зміни й катаклізми».*
4. Ознайомтеся з книгами акад. П. Охріменка «Основні проблеми і деякі нові акценти вивчення «Слова о полку Ігоревім», «Тарас Шевченко і Сумщина», «Кобзарські традиції Сумщини», «Короткий довідник з літературознавчої Сумщини», «Кобзарські думи про голодомор» «Літературні пісні та романси Сумщини».
5. Прокоментуйте слова М. Гриценка:
*Треба кинути все!
 Треба мчати і мчати, і мчати!
 Треба сонце ловить,
 Треба сонце шукати всю ніч...*
6. Прокоментуйте слова Н. Білоцерківець:
Але як розгадати серця нерождених дітей?
7. Прокоментуйте слова Юрія Царика про засновника літстудії «Орфей» Миколу Мінакова: *«А любов його велика і незрадлива – література. Він не просто викладав її, він – поза своєї широкою ерудицією – мав інтуїтивний, прямо-таки підсвідомий «нюх» на істинну поезію, прозу, на талант творця. Таке дається далеко не кожному викладачеві, попри всі його наукові звання і ступені. Переконаний, що саме ця любов і цей «нюх» спонукали його до створення в педінституті далекого 1954 року літературної студії «Орфей». І вже через рік вийшла друком (тепер унікально-історична) збірка віршів педінститутських студентів «Двадцятирічні». А потім із «орфеївців» вийшли талановиті лауреати різних літературних премій: Анатолій Гризун, Василь Чубур, Олександр Вертіль, Олександр Педяш, Андрій Поляков, Іван Корнющенко, Володимир Затулівітер».*
8. Прокоментуйте слова Л. Ромен:
*Словами згорає, як свічка, Поет,
 Доточує світла в Шляхи наші зоряні.
 Не тільки могили.
 Вже й Вирій розорано.*

Словами згорає, як свічка, Поет.
 Сповзає у ніч тьми зміїний хребет.
 На вовчому Місяці Всесвіту холодно.
 Словами згорає, як свічка, Поет,
 Доточує світла в Шляхи наші зоряні.

9. Опрацювати статтю Г. Хвостенка «Суми: рік заснування 1652-ий».
10. Прокоментуйте слова Василя Коломацького: *«Нині, з віддалі 2006 року, намагаючись проаналізувати феномен осередку Миколи Данька, я б позначив його терміном «Неокупована територія». Тобто територія, де не визнавали етику і практику комунізму, не визнавали навколишню пропаганду і міщанський стиль життя і жили за канонами світовими, вірячи в українську культуру, в рідне слово, в етику національно-свідомої інтелігенції. Тут була презентована інша система, інша цивілізація, яка зазнавала тиску від навколишнього світу, але трималася само і гордо».*

Література

1. Антологія літератури Сумщини / Сумська обл.орг. спілки письменників України; упоряд. та передм. О. П. Столбіна. Суми : Слобожанщина, 1995. С. 203–206.
2. Білоцерківець Н. Готель Централь. Вибрані вірші. Львів : Кальварія, 2004. 120 с.
3. Білоцерківець Н. «Засади людської поведінки не повинні залежати від політичної ситуації...». URL: <http://litakcent.com/2011/10/13/natalka-bilocerkivec-zasady-ljudskoji-povedinky-ne-povynni-zalezhaty-vid-po>
4. Вертіль О.: «Я поет і більш нічого...». URL: <https://news.sumdu.edu.ua/uk/news/561-oleksandr-vertil-ya-poet-i-bilsh-nichogo.htm>
5. Вертіль О. Троянди на пероні : поезії. К. : Молодь, 1990. 40 с.
6. Гонта В. Олександр Вертіль. URL: virchi.narod.ru
7. Гризун А. Поезія багатозначних підтекстів (українська філософська лірика ХХ ст.): монографія. Суми : Університетська книга, 2011. 358 с.
8. Гризун_Анатолій_Пилипович. URL: uk.wikipedia.org/wiki
9. Зажинок : поезії / упоряд. П. Охріменко. Х. : Прапор, 1985. С. 13–21.
10. Мартиненко. В. «Громадянин світу» повернувся в Україну: про презентацію книги поета Олександра Вертіля «Світило Бурлюка зійшло»... *Літературна Україна*. 2010. 4 лютого.
11. Гриценко М. : «Той, що лоскоче хмари грозові». URL : http://www.hvilya.com/publ/mikola_gricenکو.
12. Ратна Г. Зустріч із відомим українським поетом Миколою Гриценком. URL: *День*. 2012. 1 червня / <http://mykolagrytsenko.com.ua>
13. Сумщина. Повернена спадщина. Поезія. Суми, 2019.
14. Супрун Т. Микола Гриценко: «Найдорожчою для людини є пам'ять її серця». URL : <http://mykolagrytsenko.com.ua>
15. Шевченко М. «Паморозь», яка гріє душу: рецензія. *Березіль*. 2005. № 3/4. С. 189-191.

16. Слобожанщина : альм. літераторів Сумщини. Вип. 2. Суми : Мрія, 1993 – 2023.

17. У Сумах віродилася легендарна студія. URL: : <https://creativpodiya.com/posts/53374>

ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Вступ. Своєрідність літератури рідного краю.
2. «Слово о полку Ігоревім» – найвизначніша пам'ятка писемної літератури Сумщини, її відкриття і видання.
3. Пантелеймон Куліш – письменник, перший український професійний критик, фольклорист, перекладач.
4. Павло Грабовський – поет, перекладач, публіцист. Еволюція світогляду. Основні збірки поезій: «Пролісок», «З півночі», «Кобза». Мотиви народної долі в поезіях. Патріотична лірика. Автобіографізм більшості поезій. Пейзажна лірика. Особливості стилю поета. Перекладацька та публіцистична діяльність П. Грабовського.
5. Яків Щоголів. Романтичне спрямування лірики. Суперечливість світогляду і літературно-естетичних поглядів. Поетичні збірки «Ворскло» та «Слобожанщина». Романтичне спрямування лірики. Мотив суму за минулим. Образи людей-трудівників. Доля дітей-сиріт. Майстерність у пейзажній ліриці
6. Борис Грінченко – поет, прозаїк, лексикограф, етнограф.
7. Драматургія Якова Мамонтова. Сатиричне викриття владних амбіцій анархістів та більшовиків у п'єсі “Республіка на колесах”.
8. Особливості розвитку літератури рідного краю у ХХ–ХХІ ст.
9. Олександр Олесь – поет, драматург, перекладач.
10. Микола Хвильовий. Романтичне світобачення митця.
11. Доля творчої постаті Б. Антоненка-Давидовича на тлі історії української літератури.
12. Остап Вишня. Тематичне розмаїття усмішок.
13. Іван Багряний. Автобіографічність, гуманістичний пафос, життєствердний мотив, неоромантичність індивідуального стилю І. Багряного. Екзистенційна тенденція в його творах.
14. Микола Лукаш – майстер перекладу.
15. Леонід Новиченко – відомий критик із Сумщини.
16. Дмитро Білоус. Тематичне багатство творчості.
17. Олекса Ющенко. Основні мотиви творів.
18. Творчість В. Затуливітра.
19. Сучасна література Сумщини. Творчість М. Шевченка, Н. Білоцерківець, Н. Гавриленко, М. Гриценка, А. Гризуна, О. Вертіля та ін.
20. Вивчення літератури рідного краю в школі.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основні:

1. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / За ред. М. Зубрицької. Львів, 2002. 832 с.
2. Антологія літератури Сумщини. Біографічні нариси та твори. Суми : «Слобожанщина», 1995. 236 с.
3. Біла А. *Український літературний авангард: пошуки, стильові напрямки.* К. : Смолоскип, 2006. 464 с.
4. Білоус П. *Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції.* Житомир, 2009.
5. Білоус П. *Теорія літератури: навч. посібник.* К., 2013.
6. Білоус П. *Історія української літератури XI – XVIII ст. :* навчальний посібник. К.: Вид. центр «Академія», 2009. 424 с.
7. Білоус П., Білоус О. *Українська література XI – XVIII ст. :* навчальний посібник для самостійної роботи студента. К.: Вид. центр «Академія», 2010. 360 с.
8. Бугрій В. *Шкільне краєзнавство в Україні.* Монографія. Суми : МакДен, 2011. 340 с.
9. Будний В., Ільницький М. *Порівняльне літературознавство.* К., 2008.
10. Гарачковська О. *ХХ століття в українській поезії крізь призму сміху.* К. : Альфа-М, 2015, 560 с.
11. Жулинський М. *Із забуття – в безсмертя.* К., 1990.
12. Зборовська Н. *Код української літератури. Проект психоісторії новітньої української літератури.* Монографія. К., 2006.
13. Зборовська Н. *Психоаналіз і літературознавство.* К., 2003.
14. *Історія української літератури* / За ред. О. Гнідан. К. : Вища школа, 2003. Кн. I. 463 с.
15. *Історія укр. літератури ХІХ ст. :* підручник: у 2 кн. / М. Жулинський, М. Бондар, Т. Гундорова та ін.; За ред. М. Жулинського. К. : Либідь, 2006. Кн. 2.
16. Квіт С. *Основи герменевтики.* К., 2003.
17. *Література. Теорія. Методологія.* Вид 2 / За ред. Д. Уліцької. К., 2008.
18. Ковалів Ю. *Українська поезія першої половини ХХ ст.* К., 2000.
19. *Короткий довідник з літературної Сумщини* / Упор. і автор передм. П. Охріменко. Суми : Редакц.-видавн.відділ облуправління по пресі, 1991. 40 с.
20. *Літературознавча енциклопедія: у двох томах.* Т. 1. / Авт.-укладач Ю. Ковалів. К. : Академвидав, 2007.
21. *Літературне краєзнавство* / упор. Л. Горболіс та ін. Суми, 2011. 345 с.
22. Неврлий М. *Українська поезія 20-х років: Мікропортрети в художніх стилях і напрямках.* К., 1991.

23. Письменники Сумщини. Бібліографічний довідник / упорядник Столбін О. П. Суми: «Козацький вал», 1999. 28 с.
24. Письменники Сумщини: Хрестоматія. Суми : Мрія, 2016.
25. Погребенник В. *Фольклоризм української поезії (остання третина XIX – перші десятиліття XX століття)* : посібник. К. : Юніверс, 2002. 158 с.
26. Саєнко М. *Українська література XX століття: діапазон голосів і мистецьких відкриттів*: монографія. Львів : ЛА «Піраміда», 2016. 868 с.
27. Слобожанська яса. Антологія громадянської лірики кінця XII – початку XXI століть. Х., 2006.
28. Слобожанщина. Альманах літераторів Сумщини. Суми. «Мрія», 1992. 156 с.
29. Слобожанщина-93. Альманах літераторів Сумщини. Суми : «Мрія» ЛТД, 1993. 184 с.
30. Слобожанщина. Альманах літераторів Сумщини. Випуск шостий. Суми : «Мрія-1» ЛТД, 2000. 148 с.
31. Слобожанщина. Альманах. Суми : Мрія, 2019.
32. Сумцов М.Ф. *Дослідження з етнографії та історії культури Слобідської України*. Х., 2008.
33. Тронько П. *Українське краєзнавство в XX столітті*. К., 2002.
34. Сумщина. Велика спадщина. Поезія. Суми : Університетська книга, 2019.
35. Сумщина. Велика спадщина. Проза. Суми : Університетська книга, 2019.
36. Сумщина. Велика спадщина. Краєзнавство. Суми : Університетська книга, 2019.
37. Ткаченко Л. *Теологія знання. Художньо-інтерпретаційні моделі в українській прозі XIX – поч. XXI ст.* : монографія. Київ : Вид-во «Книга», 2015. 280 с.
38. Шуляр В., Купцова В. *Література рідного краю : програма для закладів загальної середньої освіти (5–11 класи)*. Миколаїв : ОППО, 2019. 128 с.

Додаткові

7. Бабарицька В., Короткова А., Малиновська О. *Екскурсознавство і музеєзнавство*: навчальний посібник. К. : Альтерпрес, 2008.
8. Баран Г. *Літературна студія в школі* / упор. Г. Баран. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 352 с.
9. Верменич Я. *Теоретико-методологічні проблеми історичної регіоналістики України*. К., 2003. 516 с.
10. Грица С. *Етнологія музична, етномузикологія*. Українська музична енциклопедія, Т. 2. Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. 2008.
11. Держархів Сумської області. Фонд рукописів 3733. 5085
12. Держархів Харківської області. Ф.р. 920. 4677

13. Державний реєстр нерухомих пам'яток України національного значення. Київ. 2001.
14. Долина Н. «Вишневих» вам усмішок! *Урядовий кур'єр*. 2009. № 13.
15. Дубравін В. Обрядові пісні Слобожанщини і Сумський регіон. Суми, 2005.
16. Дубравін В. Пісні Сумщини. Київ, 1989.
17. Дубравін В. Пісні однієї родини. К., 1988.
18. Зайцев Б. та ін. Історія рідного краю : у 2 част. Х., 2001.
19. Закон України «Про охорону культурної спадщини». *Урядовий кур'єр*. 2000. 12 липня.
20. Єсипенко Д. *Повість Б. Грінченка: історія текстів і текст в історії*. К. : Наук. думка, 2015. 160 с.
21. Кашаба О. Історичне краєзнавство як складова національної освіти: теоретичний аспект. *Краєзнавство. Науковий журнал*. 2010. №1–2. С. 96–105.
22. Корнієнко О. Сумський полк та події Сіверсько-Слобожанського походу Карла XII. *Гетьман Іван Мазепа: постать, оточення, епоха*. Зб. наук. праць / Відп. ред. В. А. Смолій, відп. секр. О. О. Ковалевська. К. : Інститут історії України НАНУ, 2008. 398 с.
23. Корсак І. Перстень Ганни Барвінок. Роман. Київ, Ярославів Вал. 2015.
24. Кочегарова В. Специфіка вивчення творчості Б. Грінченка в школі. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. № 9. С. 19–21.
25. Круль В. *Краєзнавство: навч.-метод. посібник*. Чернівці : Червона рута, 2007. 104 с.
26. Куцевол О. Українська людина над прірвою тоталітарних режимів ХХ століття. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. № 11.
27. Куценко Л. «Такої певної, святої»: історія створення вірша Павла Грабовського. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2006. № 14. С. 38–39.
28. Літературна Харківщина: довідник / за ред. М. Гетьманця. Х., 2007.
29. Луцій С. Традиції «розстріляного відродження» в художній та літературознавчій практиці діаспори. *Слово і Час*. 2017. № 9. С. 52–61.
30. *Маланюк Євген : Життя і творчість* : навч.-метод. посіб. для студ. філолог. факул. вищ. навч. закл. / ред. кол. : П. П. Охріменко, Л. І. Міщенко, В. О. Соболев та ін.. Суми : Слобожанщина, 1998.
31. Маньковська Р. Краєзнавство і освіта: витоки і перспективи співбуття. *Краєзнавство. Науковий журнал*. 2011. №3. С. 16–23.
32. Маслійчук В. *Провінція на перехресті культур: Дослідження з історії Слобідської України*. Х., 2007.
33. Матвіяс І. Роль говорів у мовотворчості Бориса Грінченка. *Українська мова*. 2009. № 3. С. 10–16.

34. Міфи України: за книгою Георгія Булашева «Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях» / Ред. Буряк Ю. К. : Довіра. 2003. 382 с.
35. Мовчан Р. Особливості осмислення українського модернізму 20-х років ХХ ст. *Дивослово*. 2010. № 4.
36. Неврлий М. Празька українська поетична школа. *Слово і Час*. 2011. № 12.
37. Новиков А. Театральне мистецтво як естетична проблема (матеріали до вивчення української драматургії межі ХІХ- ХХст.). *Українська мова і література в школі*. 2006. № 3. С. 42-49.
38. *О. Олесь*. Монографія /за ред. О.Ткаченко. Суми, 2012.
39. Поліщук Я. *Слобожанський хуторянин (Я. Щоголів). Пейзажі людини* : монографія. Х. : Акта, 2008. С. 143 – 166.
40. *Поет з душою вогняною : Олександр Олесь у спогадах, листах і матеріалах* / упорядкув., передм. та прим. І. М. Лисенко. К. : Дніпро, 2008. 220 с.
41. Працьовитий В. Національно-культурна ідентичність української літератури. *Дивослово*. 2019. № 4. С.26-30.
42. Прокопчук В. *Шкільне краєзнавство*. Київ, 2011. 335 с.
43. П'ятаченко С. *Традиція дослідження варіантів народних пісень О. Потебнею та П. Гнідичем*. Суми, 2000.
44. П'ятаченко С. *До народних джерел Сумщини*. Суми, 2004.
45. П'ятаченко С. *Діяльність Попівської академії у контексті зародження народознавчої думки на Слобожанщині у кінці ХVІІІ-поч. ХІХ ст.* Суми, 2016.
46. П'ятаченко С. Елементи регіональної етнокультури в ранній романтичній прозі Пантелеймона Куліша. Суми, 2012.
47. П'ятаченко С. *Фольклор Сумщини у періодиці ХІХ – поч. ХХ ст.* Суми, 2008.
48. Резніченко Ю. Поняття наративна модель у сучасній українській літературі. *Дивослово*. 2020. № 1. С.34-40.
49. Сіробаба М. Лірика М. Хвильового: злам автохтонної свідомості. *Слово і Час*. 2016. № 10. С. 44-52.
50. Сумцов М. Слобожане. Історико-етнографічна розвідка. Х., 2002.
51. Тронько П. Український комітет краєзнавства: історія становлення й наслідки діяльності. *Краєзнавство. Науковий журнал*. 2010. № 1–2. С. 76–95.
52. Уривалкін О. *Історичне краєзнавство: навчальний посібник*. К., 2006. 296 с.
53. Фисун О. Доба і особистість. *Дніпро*. 2005. № 11-12.
54. Фольклорно-літературне краєзнавство в школі. Вип. 1. / за ред. Л. Кіліченко. Івано-Франківськ, 1991. 30 с.
55. Харкову 350. Історія. Сучасність. Стратегія розвитку. Х., 2004.
56. Шуляр В. Уроки літератури рідного краю. *Дивослово*. 2003. № 7. С.24-29.

57. Ясь О. Історичне письмо пізнього П. Куліша як предтеча консервативного проекту української історіографії початку ХХ ст. (До 200-річчя від дня народження). *Український історичний журнал*. 2019. № 4. С. 61–87.

58. «Я ще вернусь...»: Олександр Олесь і Білопільщина / О. Г. Ткаченко та ін. Суми : Вид-во СумДУ, 2008. 214 с.

Наукові та навчально-методичні праці викладача курсу – Кириленко Н.І.:

1. Кириленко Н., Глуходід М., Сергієнко Н. Весільна обрядовість с. Яснопільщина Липоводолинського району Сумської області. Суми, 2019.

2. Кириленко Н. Еволюційний характер народного гумору як національного коду українців. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство)* : збірник наукових праць / за ред. Оксани Філатової. № 1 (17), квітень 2016. С. 120-124.

3. Кириленко Н., Косенко К. *Художнє моделювання образу квітів в українському фольклорі*: монографія. Суми: Сум ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2013. 108 с.

4. Кириленко Н., Лаптева І., Обідець К. *Купальська народна обрядовість Липоводолинського району Сумської області: сакральносимволічний зміст*. Суми, 2019.

5. Кириленко Н. *Пори року в українському фольклорі та літературі / Домінанти художнього світу українців*: навчальний посібник / Л. Горболіс, О. Єременко та ін. Суми, 2009. С.267-297. Суми, 2009. С. 267-297. (гриф МОН).

6. Кириленко Н. Психологізм українських ліричних пісень. *Філологічні науки*. Суми: СумДПУ, 2010.

7. Кириленко Н., Пятаченко С. *Фольклор і література: художня рецепція етнокультурних кодів* : монографія. Суми, 2019. 120 с.

8. Кириленко Н. Родинна обрядовість горюнів як складова святково-обрядової культури Полісся. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. Випуск 13. Одеса, 2014. С. 19-22.

9. Кириленко Н. Фольклор і давня література. *Філологічні науки*. Суми: Сум ДПУ, 2009. С.157-168.

10. Кириленко Н. Фольклорні мотиви у творчості О. Олесья. *Науковий вісник ДНУ*. Дніпропетровськ, 2005.

11. Кириленко Н. Формування особистості учнів середніх класів засобами українського фольклору. *Українська література в ЗОШ*. 2009. № 7-8 С.31-33.

12. Кириленко Н. Формування ціннісних орієнтацій слухачів засобами фольклору. Розвиток творчих здібностей дітей та учнівської молоді в системі роботи Сумського територіального відділення МАН України. *Методичний посібник*. Суми : Університетська книга, 2008. С. 254 – 256.

13. Кириленко Н. «Як пахне хліб...» / Літературне краєзнавство: посібник для студентів-філологів, учителів і учнів шкіл: вид-во 2, доп. / За ред. Л. Горболіс, Н. Каменської. Суми: Сум ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2011. С. 224-236 (автор розділу, с. 224-236).

14. Літературна творчість для дітей: хрестоматія, упор., передм. Н. Кириленко. Суми: Сум ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2012. 72 с.

15. Сумщина в історико-філологічному вимірі. Монографія. / авт. кол. В. Владимірова, В. Герман, Н. Кириленко / за заг ред. Н. Кириленко. Суми: ФОП Цьома С.П. 2021. 267 с.

16. Фольклор: мовно-літературні особливості дискурсу: монографія / За ред. С. П'ятаченка, Н. Кириленко та ін. Суми: Вид-во Сум ДПУ, 2012. 212 с.

13. Інформаційні ресурси

<http://www.day.kiev.ua/> - сайт газети «День»

<http://www.ukurier.gov.ua/> - Електронна версія газети «Урядовий кур'єр»

<http://www.dt.ua/> - сайт Міжнародного суспільно-політичного тижневика «Дзеркало тижня»

<http://www.vechirka.kiev.ua/> - Електронна версія газети «Вечірній Київ»

<http://www.umoloda.kiev.ua/> - Електронна версія газети «Україна молода»

<http://kreschatic.kiev.ua/> - сайт газети київської міської ради «Хрещатик»

<http://www.vechirnij.kiev.ua/> - сайт газети «Вечірній Київ»

<http://www.golos.com.ua/> - сайт газети «Голос України»

<http://www.silskivisti.kiev.ua/> - сайт газети «Сільські вісті»

<http://litera-ua.livejournal.com/>

<http://ukrknyga.at.ua/load>

<http://litopys.org.ua/>

<http://etno.us.org.ua/>

<http://psylib.kiev.ua/>

<http://journal.knigka.info/>

<http://www.slovoichas.in.ua/> «Слово і час»

<http://studiamethodologica.com.ua/>

<http://pidruchniki.com.ua/>

<http://usim4.eukrainians.net/>

<https://www.ua-region.info/02475078>

<https://independent.academia.edu/>

<https://www.smr.gov.ua/uk/> Інформаційний портал Сумської міської ради

<https://www.academia.edu/1907808> Панорама Олесезнавчих праць

<https://www.radiosvoboda.org/a/30096373.html> _Пантелеймон Куліш – 200 років: Неювілейні думки з приводу ювілею

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Структура та зміст курсу.....	4
Інформативно-методичні матеріали до практичних занять.....	32
Питання до підсумкового контролю.....	69
Список використаної літератури	70

Літературне краєзнавство

Методичні рекомендації